

OROL

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUHLÝ - SYTNIANSKY.

Roč. IV.

Turč. Sv. Martin, 31. Marca 1873.

Číslo 3.

Svatba Záporožcova.¹⁾

Poveť od Mich. Czajkowského.

I.

Po jazierku rybka pláva, i pohrúza sa v kolbaň,²⁾ i vyzdvihne hlávku nad blaňku vodniu, i myhne drobným očkom na slnko, i rozhrná plútvami vodu a sriebriстыми šupinami púšťa sa v závody o lesk so zlatými lúčami rannieho slnka. Ponad jazerom švitorná lastovička kreslí kríže, kráže, i šibne kedytedy krydelkom priezračnú hladinu, i letí hore, pláva pod oblakami, i znova zpúšťa sa dolu, a očkom tak chytive, jastrive sledí, jak by chcela prehliadnúť i blankyt nebeský i hlbocizné vody.

Pobrežím jazera čiernooké dievča beží, preberá nôžkami jak srnka, i striela zrakom ďaleko, ďaleko do pola.

Zastaň, dievčatko, za chviločku, pozri po jazere, jak sa jeho vody pohybujú, jak sa milo dívajú na teba, — pozri na slnko, jak

sa jeho mladušký obličaj raduje nad твоjim zjavením!

Rybka vyšvihla sa kolmo do hora, lebo dievčina je pre ňu krajšia, jak biely kvet lalije, štiblejšia jak hybká lodyha trstiny, — lastovička v povetrí zavisla, natiahla hlávočku ku spiechajúcej pod ňou devici i zaštebotala v omámení, lebo deva zdá sa jej byť lúbeznejšia jak hladina stojacej vody, milšia jak svetlosť dennia.

Deva nepočúva jej pieseňku, ani oka nepozdvihne, a len beží ďalej.

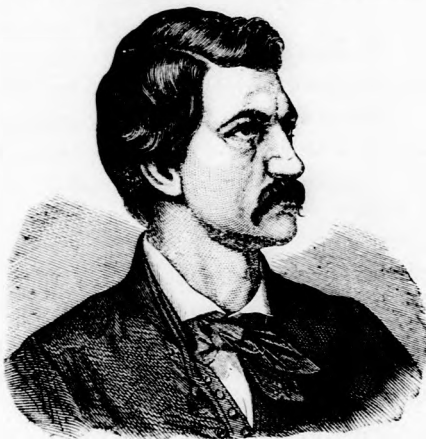
I čo je jej po vode, čo po slnku, ona nedumá, či sa jim podobá.

Čo je jej po rybke, jest nečo inšieho, čo jej zrak púta, vábi.

Čo je jej po lasto-

vičke, jest iný spev, čo jej uchu lahodí.

Vybehla na mohylu,¹⁾ i dupla nôžkou, pohliadla na step²⁾ i zatlieskala rúčkami, pod

KAREL HAVLÍČEK BOROVSÝ.

¹⁾ Záporožec, Kozák záporožský, t. j. pri Dniepre žijúci ku rozdielu od Kozáka Donského. Na Záporoží nesmeli sa Kozáci ženit, ktorý to chcel urobiť, musel vystúpiť z vojska záporožského.

²⁾ Kolbaň v jazyku ruskom, ukrajinskom, značí jamy hlboké na dne riek, rybníkov, jazier.

¹⁾ Mohyla, kopec nanosený na znak, že tam bojovníci pochovaní ležia, alebo na znak cesty tatarskej. Hordy tatarské najezdnicke nasypajú po ceste vysoké kopce, značily si zpiatočnú cestu, aby nepoblúdily. ²⁾ Step, trávnišťa, abo piesočná rovina na Ukrajine, v južnom Rusku. Red.

bielou košelou červenou nitkou namerežonou¹⁾ hrud častými oddychami vzdýma sa i upadá, po mliečnom líčku hojne sa rozliat krvavý rumenec — očko žiarou planie, brylantom svieti, a po vysokom čielku zteká pot v hojných kropajoch. Na hlave nemá ani zlatohlavu, ani pavíných pier, ani bynd²⁾ pestrobarvených — a len žička³⁾ jasno-červená vpletená vo vrkoče rusých vlasov vije sa okolo hlávky; spodnica kalamajkova⁴⁾ na páse, i zásterka obrúbená limcom amarantovým; červeným pásom je opásaná v drieku i jak bičom prefatá⁵⁾; zascieška⁶⁾ pod šijou zamiká košielku, neustále dráždiacu oči jastriacich mladíkov. Na krku má niekoľko nitiek koralí, — a nôžky bosé, snažné, malé, úhladné.

Stojí deva na mohyle, utopila očko k poludniu — a tam od poludnia cvála konik biely stepom, a na ňom Kozák tak sa pritúlil do sedla, že červený kalpak neprestajne hrá sa v pletencoch snažnej hrivy, a kôň tak sa napína a k zemi zhybuje, že strmene i podošvy bôt Kozákových dotkávajú sa trávnik, a šabla za každým skokom s cvenkotom odbíja sa od zeme.

Letí ťuhaj, bo mu pilno, — jedným skokom chcel by dosiahnuť mohylu, bo už uzrel dievča lubé, jak rozprestiera ramená ku nemu, kýva rúčkou i myhá očkami — a srdce Kozákovo tak bije, jakby chcelo ocelistú jeho hrud preraziť, krev vriaca kypí v žilách — už konik pod mohylou sám stojí.

Dievča beží dolu, Kozák beží jej v úsred, už sa ruky splietly, a ústa horúce, dlhé polúbenie spojilo.

Načo nám tu treba úvodu, načo prázdnych slov, kde čistá láska v srdciach horí, kde cnosť i prostota dušami vládne: beda neveste, ktorej krásu zveličiť treba líčidlom,

¹⁾ Namerežiť, výraz ukrajinský, k označeniu vyšívania na košeli. ²⁾ Bynda, široká stužka, ktorou okrašľujú si čelo a sluchy devy ukrajinské. ³⁾ Žička, stužka červená úzka, vlnená tasiemka (zwirband), užívaná k okrúteniu hlavy. ⁴⁾ Kalamajka, látka hrubá, vlnená, jasnobarevná, užívaná na spodnicu. ⁵⁾ Jak bičom prefatá, výraz provincijálny vo Volhynii k označeniu štíhleho drieku. ⁶⁾ Sascieška, stužka k uviazaniu košele pod hrdlom.

umom; beda láske, ktorej pocity kresliť treba pekným vybraným slovom. Dlhý rad barvistých výrazov nepotrafi zapríčiniť a nakresliť, tak silný náruživý pocit lásky, jak jedno uprimné polúbenie, jedno stisknutie ruky. Kozák i dievčina poviedali si tolko tým, koľko milenci civilizovaného sveta, čo by i vek Matuzalemov žili, povedať by si nedoviedli.

Prešiel prvý okamih, Kozák pozerá do očiek dievčatu, drsnatou rukou hladí hladké líčko, dievča sa usmieva a i na palce stáva.

„Oj nie darmo,“ vzdychol si Kozák, „biely konik odniesol mi z boja hlavu na krku, oj nie žiaľ žiť na svete, keď Marusienka taká ladná jak kalina, taká svieža jak voda zdrojová.“

„Oj Eustach mój,“ odpovedá dievča, „keby nie boja, tvoja Marusienka bola by ešte krásnejšia: jak čeremcha¹⁾ bez vody vädne, tak duša dievčiny bez milého z tesknosti uschýna.“

„No už dost tomu, dievčina lubá, rozlúčil som sa s bratmi, vypil nejednu čašu, zaplakal trochu, bežal som k Marusienke — zanechal som Záporožcov — snaď na veky.“

Čo je Kozák i pri milej svojej, preca smutne pozerá pred seba; fúzy zavisly mu na ústa a myhálnice na oči. Marienka túli sa k jeho ramenu. pohráva sa s oseledečou²⁾ visiacim zpod čiapky; no Eustach je len smutný.

Naposledy jakby sa zo sna prebral, poprivil si čiapku kozácku, zakrútil si fúzy: „Čo sa stalo, už sa neodstane! Podme pokloniť sa rodičom i prosiť jich, aby nás požehnali. I musím zavesiť šablu i piku na trámy a chytiť sa pluhu i rádlu.“

A tak išli ku vieske s vyjasneným čelom, s veselou myslou, a biely konik jak pes za nimi beží, i zubadlo vlečie po zemi.

II.

Pred domom na podstene sedí obstarný otec i staručká matka Marienkina.

¹⁾ Čeremcha, slovenský černec, malý kriačik pri vode rastúci, ktorý má i kvet i ovocie kalinu celkom podobnú; nemecky Elsebeere, Traubenkirsche; lat. rhamnus frangolina. Red.

²⁾ Oseledeč, vrkoč spletený z vlasov, ktorý nosia Kozáci, spadajúci po pravom líci.

Staršie deti i čeliadka vyšli na pole, a mladšie na kyjách rajtujú po dvorci.

Starý kýva i krúti hlavou i takto hovorí k svojej žienke:

„Či Licho¹⁾ doniesol našej dcérke toho Záporožca! Teraz ani do práce ani do zábavy, len ustavične beží na mohylu, jak keď by jej možno bolo privábiť okom, pritiahnúť rukou, burlaku²⁾ Kozáka z bojov z Valáchie.“

Starká chcela by brániť dcérku, ale nevie, zkaže začať, a preto myslí, že to najlepšie zpolahnúť sa na Boha.

„Bôh to svätý dal, že dievčatu v očko padol Záporožec, u Boha nádej, že sa všetko dobre skončí.“

Keď sa tak starí manželia rozprávajú, zastanú pred vrátami Marienka, Eustach i biely koník Záporožcov.

Eustach hlboko klania sa hospodárovi i hospodárke.

Marienka je od radosti červená jak malina, a deti odhodily kyje a do kola obskočily sivka Kozákovho, to za chvost ho ťahajú, to na hrivu sa vešajú, a sivko jak namaľovaný stojí, jak keďby v predtuche dákejší i dovolil so sebou všetko robiť, rátajúc na cvik budúci mladých Kozákov.

Starec prosí, aby pocestný vstúpil do domu, a keď vyprázdnil nekolko čias sivuchy³⁾ a do sitosti sa najedli, riekol Eustach:

„Pane otče, pani matka, neprišiel som ja k vám po krupy, ale po vaše dievča. Dajte mi Marienku, i zavesím na trám šablu i piku a chytím sa pluhu a rádla i budem bývať u vás v komore, kým si domček nevybudujem. Keď mi dcérku nedáte, zaplačem, sadnem na sivka i ponesiem hlavu pod meč tatarský; — ale Bôh vie, čo sa stane s Marienkou, lebo prisahám Bohu, že ma miluje dievča.“

Starušký otec rozvažuje so žienkou v kúte izby, a Marienka za pecou palcom hlinu obľupuje zo steny.⁴⁾

¹⁾ Licho, výraz ukrajinský, užívaný miesto diabla, biedy, zlého. ²⁾ Burlaka, mládenec nemajúci domu, túlajúci sa po svete. ³⁾ Sivucha, ražné pálené. Red. ⁴⁾ Všetky dievčence dedinské užívajú tohto obradu, keď sa rodičia radia, jakú majú dať odpoveď prichodiacemu prosíť o ruku dcérky.

Po krátkom rozmýšľaní riekol starčok:

„No Eustach môj, keď ste sa už dost nabojovali, a naša dcérka vám je po chuti, pošlite k nám svojich svatov, a potom vezmite si ju za svoju.“

Eustach uklonil sa i vyšiel k susedom hľadať svatov.

III.

Ide Ivan, ide Mykyta ku starému Chvedkovi na pytačku.

Čierny odev i čiapky vzali na seba, a každý pod pazuchou drží kohúta i koláč pšeničný. Vkročili do izby, poklonili sa, na stól položili dary, a Ivan takto začal:

„Švagre, šťastie sa vám usmieva. Schopný mladík i okolo koňa i piky, a dozajista bude i do polnej práce, miluje vašu Marienku jak pračky s vrahami, a snáď i väčšej, lebo opustil Záporožcov, aby s nami kus chleba mohol si zgazdovať, — mladík to uprimný, rázny, jedným slovom hodný šuhaj, ktorý potrafi čeliadku riadiť, byť mužom v dome i za domom, i nebude iste ošarpaný chodiť.“

Chvedko usmial sa, posadil svatov za vrch stola, i odpovedal:

„Ja s nim žiť nebudem. Marienka má na vôli, či sa za neho vydá lebo nevydá.“

A obrátiac sa k manželke riekol:

„Chodz, žena moja, nech príjde Marienka a nech riekne pánom svatom, jako zmýšľa.“

Vyšla starena a svatovia zabrali sa do poludeňka¹⁾. Jediaci a popíjajúc si rozprávali o budúcom zatovi i o tichej zvesti, ktorá sa po Ukrajine pošeptávala, jakoby kráľ Štefan zamýšľal tiahnuť proti Moskve a jako už povolal k sebe Bohdanka Rožiňského²⁾ písmom republiky, aby shromažďoval Kozáctvo.

¹⁾ Poludenek; raňajky o desiatej hodine menujú Ukrajinci poludeňkom.

²⁾ Bohdanko Róžynski, Ataman (vodca) Kozáctva za časov panovania Štefana Báthoryho v Poľsku, slavný výpravou svojou na čajkách (loďkách kozáckych) Dnieprom do Očakova. Keď Tatári pustošili Podolie, on vkradol sa na Krym i prinutil jich k ustúpeniu. Roku 1572 kráľ Štefan dal Bulavu, (berlu veliteľskú, znak to moci Atamanovej) i buňčuk (zástavku, koňský chvost, jako u Turkov bašovia čo znak svojej hodnosti nosia) Atamanovi a Kozáctvu zástavu malinovej

Starcovia žalovali sa, že jim slabé jich sily nedovolujujú, by išli na pomoc bratom Lachom¹⁾, i rozprávali sa o bojach, v ktorých bojovali pod Atamanmi Venžikom a Šviergovským²⁾, a čo deti rozpamätali sa na slavné víťazstvo pod Čerkaskom vydobyté slavnej pamäti Eustachom Ďaškievičom³⁾.

Keď sa tak shovárali, vyšla z bočnej izbetky Marienka, oči stydlive k zemi zklopené jej krok sa vlečie po zemi, i vidno, že hned chce napred hned nazad pokročiť, a matka ju tiská pred sebou. I osmelila sa konečne, a trasúcou rukou jak list osikový oddala ručníky svatom⁴⁾, a potom jak mačička skryla sa za pec.

Svatovia pohľadili svoje sivé brady na znak radosti, vyšli a o krátky čas vrátili sa s Eustachom, ktorý pri vrátach čakal.

Eustach rozložil celý krám bohatých pásov, bisurmanských koristí, hodbavných tafatov, zlatých čipiek, drahého kamenia, i oceľové kyndzaly¹⁾. I začal rozdávať dary tieto rodičom, svojej neveste, bratom, sestram i rodine jej.

Vytiahol Marienku za ruku zpoza pece, — ktorá tak snadno poddala sa jeho vôli, jak kvietok vrosu²⁾ povievajúcemu vetríku.

Padli na kolená pred rodičami, poďakovali sa svatom, i vítali rodinu, ktorá sem prišla, i zvedavú čeliadku.

(Dokončenie nasleduje.)

V á m!

Tak padla už i rúška poslednia,

Ktorá pred slabým zrakom len núdzne kryla,
Čo od rokov — od polstoletia

Vražobne kuje proti nám vaša „sila“.

Cudzopasnici vy — lační anjelia zhuby!

Dávno ceríte vy už na nás vaše zuby!...

Lúto vám — bolí vás, že Slovensko okrieva,

Že svätý rodolubstva cit zmrzlú hruď zohrieva,

Že v ráj sa mení to, čo už pustotou bolo,

Že začína nám byť tak, jako nám nebolo, —

Ach, to vás bolí!... A čo šuškali ste si

Dosiaľ len — zvestujú nám to vaše vývesy!

barvy s herbom: srieborný Kozák, s hlavou prikrýtou baraním kalpakom, s čápym perom, paloš vytasený a vznesený nad hlavou. Kráľ Štefan ustanovil desať plukov Kozáckych; výsadou dovolil vojsku záporožskému, by mohlo stávať na pravom krydle vojska poľského i dal za sídelné miesto Atamanom Kozáckym Trechtymirov, miesto nad Dnieprom. Bohdanko povolaný bol na výpravu proti Moskve. Mohol v čas veľkej potreby vystaviť do poľa do štyridsať tisíc ľudu. (Viď Bantysz Kamiński, dejepis ruský v jazyku ruskom; Starina Zaporozkaja tamže, Scherer, Annales de la petite Russie; Lesur, Histoire des Kozaks).

¹⁾ Lach, do dnešného dňa týmto menom označujú Ukrajinci Poliaka šľachtica. ²⁾ Venžik, piaty Ataman kozácky, slavný víťazstvom nad Tatarmi pod Zaslavom. Šviergovský, štesty Ataman ide

„Šidlo vyklalo sa“ — ostatní zúfalý

Útok na život náš teraz ste podujali,

Do boja na život a na smrť nás voláte,

Nesyť svoj na nás pažerák otvárate

A všade lomozu a všade plno kriku:

O tom hrózy plnom maďarskom „Szövetség“.

Vy vyzývate nás! — ktorí ste proti nám

I dosiaľ žiadnu zbroj spočívať nenechali,

Naším i našich posvätcov nohám

Zradné osídla rozkladat neprestáli, —

I svod i zrada i podkup i tyranstvo

Natískaly nám nevolným — vaše panstvo...

na pomoc Jurovi Hospodárovi Valáchie proti Turkom, vyháva štrnásť bitiev, v pätnástej hynie s dvoma tisícami junákov; po ňom nastúpil Bohdanko Rožiňský. ³⁾ Eustach Ďaškievič, druhý Ataman Kozáckym vyvolaný bol po Preslavom Lanckoroňským, slavný ochranca Čerkaska proti Tatárom, priviezol Zigmundovi I. kamenie hádzané z kúš tatarských na mesto Čerkask. Kráľ Zigmund dal Čerkask Atamanom za sídelné miesto, ohromné stepy ukrajinské popri rieke Dniepru za vlastnosť ľudu Kozáckemu, a snem v Petrykove r. 1518 ustavil žold Kozáckom, čo náhradu za zmužilé a starostlivé bránenie hraníc poľskej republiky. ⁴⁾ Obyčaj pri oddávkach na Ukrajinu do dnešného dňa zachovaný.

¹⁾ Kyndzal, turecký nôž, dýka. ²⁾ Vros, Haidekraut, Erike. Red.

A čo vyhrali ste?
Krom biednej plevy? ... nalovenej chasy?
Nič! — *zrno* ostalo nám — a s nim nádeje isté
Na Iubného skvelé Slovenska časy!

My smežeme sa vám! ... iné sme my už
Videli vetry nad sebou a blesky!
Inakšie moci kolkol nás zúrily, —
A my? ... my všetkých vrahov sme prežili!
A stojíme tu, jako jedon muž,
Hotoví k obeti imania i života
Za právo a pravdu milného národa!

Nemáme vám čo dať ... odstúpte!
Vzali ste si — i hojne ste si brali,
Dlho na našej roličke ste vy žali,
Do krvi zranených, viacej nás už nelúpte!
Odstúpte! ... nemáme už korisť pre vás, vodreli,
Čo prežreť mohli ste, všetko ste ta prežreli,
Začnite z vlastných živíť sa už mozoľov, —
Niet v našich hájoch už kukučiek — len sokolov!

Na nás je už, *brať* to, čo ste nám vzali,
Vyrvať z pazúrov to, čo *nám* náleží,
Silou nesdaľnou vyháňať pomali
Zloducha, — ktorý prosred nás peleší!

Von cudzopasný plevel i burinu
Pokiaľkoľvek trvá posvätná naša pôda,
Nie cudzím za korisť: — k sláve nášho národa
Stvoril Bôh rozkošnú podtatranskú otčinu!

Majte si vaše pusty a roviny,
I čriedy stáda, — nezávidíme vám!
Tam, usred vašej krve a rodiny,
Nech si rozloží váš živel svoj stán,
Nech tam orli vaši zatočia kolesá —
Toho, čo je *naše*, nedotýkajte sa!
Naše sú: naše domy i rodiny,
Naše sú: naše mestá i dediny,
Naše sú: naše hory, doly, háje,
Slovenska širé a rozkošné kraje, —
Náš to dom veľký, v ňomž na večné časy
Čím dial, tým zvučnej ozývť sa budú,
V palácoch pyšných i v chalupách ľudu —
Sladké, posvätné otcov našich hlasy!

A vy, ktorí ste vyšly k nám na lovy,
Znajte, že podnik váš marný, jalový, —
Že, ktoré na nás chcete sypať zkazy,
Verná hrud' naša víťazne odrazí —
I zanóti vami pozdvihnutá hrana:
Vám pieseňku k smrti — nám k úsvitu rána!

D. Maróthy.

Rozpomienky na dni peknej mladosti.

(Pokračovanie.)

Bol rok 1842. a boly — *prázdniny*.
Slovo toto, jako z vlastnej zkušnosti
viete, na každého studenta čarovnou mocou
pôsobí a v slovníku jedného každého červe-
nou barvou zaznačené je. O velikej význam-
nosti a vzácnosti jeho u čiernidlového rytier-
stva svedčia všetky steny a múry, a brány
a ohrady sídlovísk Múz — krížom krážom
všetkými možnými písacími nástrojami, vo
všetkých možných kaligrafiach začiarané —
tradicionalným heslom: „*Vivant vacationes!*“

Prázdniny sú tá modla, ktorej šuhaj
student za celých desať mesiacov — jaknáhle
sa koláče, ktorými maminka kufrík naplnila,
minuly, a jaknáhle groše, ktorými apík tor-
bičku nadial, vyskákaly — svoje city, túžby,
zdychy, neunavene v obeť prináša, ona sa

mu vo dne javí vo vábivých myšlienkach,
zlatých zámkoch, jarabých nádejach; v noc
ho v čarovných snoch objíma.

Prázdniny pre studentov sú ten *univer-
sálny flajster*, ktorý on na všetky svoje rany,
srdcové tak, jako i žalúdkové — prikladá;
slovom — v prázdninách studentovi, ktorý
za desať mesiacov niesol „bremä dňa a horko“
— znovu otvára sa a zkvitá svet, a nemá
s nich inej starosti, len jako jích najlepšie
stráviť a použiť? Veď, Bohu žiaľ! veľmi na
krátko sú vymerané. Dva mesiace — to je
pletka! A k tomu ešte notabene: „*detractis
detrahendis!*“ — lebo sme volakedy nelietali
na ohnivých koňoch, no keď sme chceli s kon-
com Augusta do Požoňu doraziť, pohli sme
sa s poctivým slovenským voziarom netto na

deň sv. Štefana kráľa z domu. Vtedy sa ale aspoň *previezol* človek za svoj groš, nie tak jako teraz, len brrrrr — — — a vysadia fa pekne rúce z teplého hniezda, ani nevieš, za čo si svoje peniaze vyhodil? . . .

Teda r. 1842 boli *prázdniny* a bol deň 16. Julia.

Ja uberal som sa do dolného Novohradu, k návšteve mojich pokrevných. Na nocľah dorazil som do *Veľkých Stracín*, kde otcovský môj priateľ, povestný latinák zo školy Járošišo — muž poctivý a na svoj stav vzdelený — A. F. bol školy učiteľom. Nasledujúceho rána práve sadal som ku „solídnym“ raňajkám — v tom čase v nižších triedach spoločnosti ešte o káve málo znali, najviac, jak ju mamičky naše, i to len mädkom osladenú, srebkaly — majúť potom ďalej stúpať ku piesoňatým rovinám b.-darmotským, keď dakto zaklopal na dvere.

„Volno!“ zavola som cífac sa jako doma súčasne so starým batúskom mojím.

Dnu vstúpil mladý, vysoký, štíhly, bieločervenej, otvorenej, čiernokaštanovým vlasom rúbenej tváre šuhaj, držiac v jednej ruke klubík a v druhej — po farách a školách dobre známu suplikantskú knižočku.

Môj dobrý strýko, šlachetná duša, horlivý milovník všetkých studentov, ktorému zpod šedinami krytého čela hneď plamene blýskaly a reči konca kraja nedochádzaly, jaknáhle začal o svojich studentských časiech vyprávať — prichodzíemu ani k reči prísť nedal.

„Ach, vy suplikant? Odkiaľ? Vítajte u nás! Práve ste dobre došli; sadnite si medzi nás, zaraňajkujeť si spoločne i pobesedujeme si pri tom.“

Mladík sa usadil, i meral mňa a ja jeho okom skúmavým. Bezpochyby myslel si, že má šťastie v mojej maličkosti cítiť svojho pána kollegu dakde od Ozdian alebo Gemera.

Vo mne sa moja vrodená mi hrdosť pobúrila.

„A z ktorej že školy prichádzate?“ zpytal som sa ho „alto supercilio“ ja.

„Som suplikant slavného gymnasia Modranského“, znela odpoveď.

Moje oči sa — cítil som to živo — zaiskryly radosťou a hrdosťou! Mal som patrú prevahu nad nim: ja som bol žiakom velgymnasiuma b. Štiavnického!

Vyznať mi ale nádobno, že — ačkoľvek, súc mi pri raňajkách udatne napomocným, nebol som za to z gruntu môjho srdca prílišne povďačným — predca od prvého okamženia pocítil som k nemu jakýsi tajomstvenný súcit.

Po šťastne ztrávenej „štrúdlí“ a chlapsky obrobenom kuriatku, vyšli sme do zahrady, a tam, po predbežných otázkach o stave školy, o počte žiactva, o osobníctve učárov — vypustili sme na vzájom naše týkadlá, *košťavajúc* jedon druhého, namáhajúc sa všetkými mužnými diplomatickými obratmi a kunštami nahliadnuť si „do žalúdka“ a vyzvedieť, „kýho dietkami sme ducha?“

Naposledy môj súdruh, keď bezpochyby z mojích rečí zavieral, že má už pôdu zabezpečení, naraz vyrukoval s otázkou:

„A jak sa vás smiem zpytať, či na vašich Štiavnických školách nachodí sa tak zvaná „slovenská spoločnosť?“

Figliar — vedel on dobre, že tam taká spoločnosť kvitne pod vedením vyššie už pripomenutých mužov národných — veď sme v tom čase o každom jednotlivom učiteľovi, kapláňovi, kňazovi, ktorý „po našsky“ cítil a smýšľal, znali, — nie to o spoločnostiach slovenských, pri vyšších školách prekvetavších; — no cheel znať vlastne: či i moja maličkosť je členom spoločnosti tej?

Preto nechcel som ho už dlho držať na reči, ale podajúc mu ruku, riekol som názvukom srdečným a tvárou vyjasnenou:

„Veru nachodí sa, brat môj drahý — a túto vašu otázku nedalby som za zlato a srebro, lebo mi ona svedkom toho, že oba rovnako cítime, že v rovných túžbach a nádejach žijú, v stajných snahách sretajú sa srdcia naše!“

I jeho pekné čierne oči ohňom vniutorným sa zaiskryly, a . . . boli sme okamžite priatelia. Vyrozprávali sme si obapolne všetko, čo sme o našich školách, o našich súdruhoch znali dobrého a pekného, podali sme si znovu a znovu ruky — tuším i objali sme sa!

Jedna hodinka postačila posvätiť nás krstom vrúcneho, iskrenného pobratimstva!

Bratia a vrstovníci moji! Túto moc *posväťujúcu* len vyššie od Boha pôvod majúce, myšlienky majú!

Tí, ktorí pri pohároch a vlone rozkoší svetských potkali sa ponajprv v živote a padli si do náručia, sľubujúc si večné priateľstvo, — tí, ktorí z omamujúceho kalicha požitkov telesných pili pobratimstvo, — dávno zabudli už jedni na druhých, dávno volili si už druhých priateľov, i možno, že po krátkom vytriezvení, nepriateľský si zastáli proti sebe; my — i v zjavujúcich sa už šedinách, milujeme sa, srdcia naše mladistvou neklesajúcou vrúcnosťou klonia sa k sebe vospolok, — lebo sme si jedon druhému drahí pre tie myšlienky, ktoré nás vospolne naplňujú, pre tie túžby, — ktoré spoločne dmú prsia naše! My pili pobratimstvo naše z posvätného kalicha čistej lásky k milovanému národu, a čo sme i „pošli v rôzne strany, hnaní žítia nevoľou“ — preca milujeme sa, a — drahý si mi i ty tam za vodami, i ty tam za horami, vrstovník môj — druh sladký mladosti mojej, lebo duše naše pospolu viaže jedon cit, jedno súženie, jedna snaha, jedna viera, jedna nádeja! — A čo sme zovniútórne i nie spojení, osobným sa svídaním, častejším si dopisovaním, — preca držíme sa všetci v evidencii, a máme naše *národné týkadlá*, ktorými cítime sa, objatými držíme sa, jedni o druhých stave, činnosti, osudoch poučení sme. Žiaľ i porážky, radosti i triumfy naše spoločne cítime i svätíme. —

Poviem vám príklad.

Tu je náš Pavel Hečko.

Od požoňských dôb nevílelo ho oko moje; ale kolkoráz kolvek sretnem sa vo všetkých takmer časopisoch slovenských s jeho rydzimi článkami, tolkoráz mu dám vrúčne políbenie a pritisknem ho k srdcu môjmu. Milujem ho dvojnásobne — lebo vidím, že verným zostal šlachetným predsavzatiam a námahám peknej mladosti a podľa miery výtečných darov ducha — neunavene pracuje na dedičnej roli národa! — A ktorí zapreli mladost svoju a s ňou i nás — tí mrtví sú — i pre srdce naše!

Ja len to vám chcem zrejším učiniť, že priateľstvo naše, ktorí sme verní zostáli mladosti našej — nemôže zkrpatieť; — lebo prijalo vyšší z neba krst, lebo nenie zakorenené v pôde, ktorá hnije a k hnilobe neomylnnej privodí.

* * *

V posledných dňoch Augusta roku 1845, niesla ma parolod „Erzherzog Karl“ hore Dunajom do staroslavnej, pre Slováka i žiaľnych i radostných pamiatok — Bratislavy. Do Bratislavy, — na jež poliach, krvou slovenskou skropených, zapadla sláva ríše Veľkomoravskej, — do Bratislavy, kde po tisícročnom sne zavznel mohutný, velduchom Štúrovým vykolísaný zvon, vzbudzujúci rodnie kraje naše k novému životu.

V živom pocite povedomia toho zaspievala mládež požoňská:

„Už Slovensko vstáva, lôžko zanecháva,
Hoj rodinka milá, hodina odyšla, —
Šťastná matka Sláva!“

Vacov, Vyšehrad, Ostrihom — tieto pamätné sídloviská na brehoch siného Dunaja, tieto pomníky zapadlej slávy predkov našich — dychtivo prežieral zrak môj i kochal sa v jích malebnom výzore; duch môj zabiehal do tých časov, keď dla našej starobylej piesne:

„Stála bitka stála vyše Ostrihoma,
Červená krev tiekla polovicou Hrona!“

Pri *Komárne* náš jasennia noc ovládala, — len v tienoch večerních hrozivo vystupovali z vln dunajských nedobytné hrady a bašty pevnosti tej, ktorú ešte nikdy nepoškrvnila noha vraha, nepriateľa.

A bola noc — a bol deň.

A v dialke nad hladinou Dunaja, s jeho vlnkami si tichý ranní vietor zahrával, zkušané v zlatých bleskoch vychádzajúceho slnka vypínaly sa pred zrakom mojím bašty hradu — a početné väže mesta Požoňu.

To mesto ležalo rozprestrené pred zrakom mojím, — a ja každým úderom parostroja blížil som sa k nemu, — v ktorom som duchovne už žil, skorej, nežli moja noha dotkla sa pôdy jeho, — to mesto, ku ktorému som nie menšiu úctu choval v srdci mojom, jako synovia israelskí ku zemi svojej zaslúbenej!

V Bratislave našiel som už huf bratov, známych i neznámych, ktorí z čiastky toho roku predom mnou ta dorazili, z čiastky už minulého roku tam studovali, a teraz sa zase tam navrátili. Prišiel večer, a priatelia moji zaviedli ma, čo v nove pribyvšieho do do Schöndorfskej ulice k „Urambátyamovi,“ kde sa obvyklé „obznamo-večierky“ v najprúdivejšom rozmare odbývaly. Bol som v každom ohľade „medzi svojimi“ a preto: uradovaný, uveličený!

Ach, bratia vrstovníci! odpustite mi, že radosť nášho ohliadania sa opisovať nebudem. Kto by ju bol v stave opísať? To sa len pociťiť, to sa len zažiť môže . . .

Keď rozmar náš a dobrá vôľa naša najvyššieho stupňa dosiahla, — rozletely sa dvere svetlice, k naším dnešným večierkam slúžiacej, a v sprievode dvoch iných, vstúpil medzi nás vysoký, štíhly šuhaj, bielo-červenej, tmavokaštanovým vlasom rúbenej tváre, majúč prevesenú cez plece quitarru — známy to a v tom čase veľmi pochytený nástroj hudobný.

Ten vykrik radosti, ktorý pri spatrení jeho zavznel odrazu zo sto hrdiel rozjarenej družiny — až dosiaľ ešte znie v ušiach mojich.

Všetko skočilo do rovných nôh. Pivové džbánky a poháre tancovaly po rozkolísaných laviciach i poprevracaly sa pri skoku vítajúcich. Stískaniu rúk, objímaniu nebolo kraja a nebolo konca.

Ja sedel som v kúte utiahnutý a sám jediný zdal som sa nesdielať všeobecné oduševnenie; — ale vyššie, nežli mnohých iných radosťou tíklo srdce moje.

Vo hlučne vítanom junákovi — s nevylovnou rozkošou srdca môjho — zpoznal som moju známosť z Vel. Stracín z roku 1842. i tešilo ma nevysslovne, že nesklamal som sa

v druhovi mojom, že videl som ho celou požoňskou slovenskou družinou tak vrúčne milovaného.

I on poznal ma — milým úsmevom spre-vádzaným kynutím vyzval ma z úkrytu môjho, a čo v zahrade V. Stracinskej stalo sa len slovom, to sa teraz previedlo slavnostne, keď sme si, pri hlučnom speve priateľov našich — v refaz — symbol to nekonečnosti — zaokrúhliac pravé ramená, — pripili na potvrdenie nášho pobratimstva . . .

Od tej doby boli sme verní a dôverní priatelia. Nikdy žiadon mráčok nezakalil nebe priateľstva nášho. Len — vyznám úprimne pred vami mdlobu moju, — veď sme všetci synovia prachu a starý Adam v každej podobe mátoží v srdciach našich — len to v skrytosti hnevalo ma vše, že jemu vrúcenejší bozk vdýchla na čelo bohyňa spevu — nežli mne. Kedykoľvek o závod básnili sme — vždy ma prevýšil! Keď vzáctny slovanský hosť navštívil Bratislavu a Ludovít náš naložil nám príležitostnou básňou poctiť ho: vždy jeho práca bola tá, ktorú z viacej súbežných „pán Ludovít“ k oslave hrdiny dňa, vyznačil. On bol prvý, medzi v tom čase studujúcou mládežou, jehož báseň „Hviezda“ „Orol Tatranský“ rozniesol na krýdlach svojich po milom Slovensku.

A to znamenalo mnoho!

A ešte jedno. Ale to celkom „in intima camera sinceritatis!“ I zemské bohyne, — o ktorých priazeň oba uchádzali sme sa, viac jemu nežli mne — áno len jemu byly naklonené. V každom ohľade ma zastienil! Ja hneval som sa, — ale som to nikdy nikomu nezjavil.

Teraz sa vám zповедám, bratia drahí . . .

(Dokončenie nasleduje.)

Kamzík.

Prostonárodnia povest od Nezabudova.

(Pokračovanie.)

Diviť sa niet čomu, že na sivej holi
Krdel kôz rozbitých za útolok volí
Stracenu. Hnilcovo rieslo vyhlbeno

Je k bezpeču zvere jakoby stvoreno.
Nemé ticho tu len prúdu žblk preruší,
Milý spoločník i bojzlivej duši.

Od temäna vrchov až po Hnilec samý
 Stovekými sa dol zelenie horami.
 Sosna ľubovönná a jedla mochnatá;
 S málom spokojný smrek, osika listnatá;
 Zubkovatý javor s kvetom krepkej vöne,
 Tak breza, dárkyňa chladonosnej töne:
 Lieska do chmelových venčokov zavítá;
 Pri svetárskom hrabe národnia rakyta,
 A lipa, ktorá bôl nejednu nám hojí,
 V prapodobie svojej tu rástly v pokoji.
 Zriedka človečia sem zablúdila noha,
 Neznámy tu bol zvuk loveckého roha:
 Lenže divé stvory, jak vedomci súda,
 I tu len tak žily jak vo svete ľudia.
 Mädvedi boli v tej samote — vladári:
 Draví ptáci zase jích potrimiskári;
 Chvostokynná liška, vlk pažravý, chytrý,
 Ostrovid a máčok boli jích ministri.
 Spevná ptač, zver plachá, najme jelen statný,
 Boli slavným stavom černilud poplatný.
 Vepor bol výberčím, čo krutým rypákom
 Odberal zelenú pašu neborákom.
 I červiaci, hmyz a menšie živočíchy
 Práve jako ľudia neboly bez pýchy,
 Bo často po zemi a v povetrí boje
 Viedly rozhorčené tých stvoričiek voje.
 Jedny žily z druhých a jedny sa pásly,
 Aby čím skôr tamtým k užitku narástly,
 Tak že nenasytní Stracenej hlavári
 Den pri dni bohaté z nich mávali kary:
 Preca divá koza od hoľského brala
 Len radšej ku rovni svojej utekala,
 Hoc i v tej predtuche, že jej i tu črieda
 Vlastných krvolakov svätý pokoj nedá,
 Lebo jej zahrnel hrom z pušiek otvora,
 Že niet od človeka hroznejšieho tvora.
 Keď nad Hnilcom divé kočičky zastaly,
 Nadarmo za kozlom hlávky obracaly;
 Marne zbehaly dol od kraja do kraja:
 Jak niet, tak niet kozla. V tom vidno šuhaja
 Z dolinky vyletieť Chmárošovej.¹⁾ Z čela
 Znoj sa mu lial cíčkom, a košielka biela
 Jakby práve z vody vyšla a zpod piesta.
 Nehľadel on v behu kade vedie cesta,
 Len za stopou sľedac, už bol na priehybe.²⁾
 Tu na lúke tráva vetrami sa hýbe,

¹⁾ Chmárošova dolinka leží medzi dedinou Teľgartom a Besníkom. ²⁾ Priehyba = vrch Besník, zpod ktorého Hron vyviera. N-v.

I vlní jak voda jazera v čas búre:
 Krajobraz potopy to v miniatúre.
 Na zelenej stráni k juhu od Besníka
 Stodola od dávna stojí neveliká:
 Keď pozdvihneš, idúc od severa, oči
 Cez to rozvlnené jazero k úboči,
 Vidoklam¹⁾ ti čarí, že stodola starká
 Na vlnách sa húpe jak Noeho Arka,
 A vše bližšie pláva k žulohory päte,
 Aby tam uviazla jak na Ararate
 Patriarchov koráb. K tomuto útesu²⁾
 Hronského junosa ľahké nohy nesú,
 Bo krvavá stopa, kde tu vidná časom,
 V tú stranu ho vedie už červeným pásom.
 Má nádej, že ten, z koho krev tak tečie,
 Ďaleko pred jeho nohou neutečie.
 Tá jarabá myseľ sily mu dodáva,
 Keď blízko stodoly razom šlak prestáva.
 Tu chlap, čo sa rúcal cez hory a doly,
 Zohne sa jak topoľ pred vetrom do poly,
 A jak máčok lezie ku istej koristi,
 Neodvráfac od nej pohľad plamenistý:
 Tak sa i on kradne k budove na pravo,
 A oči upreté má na ňu meravo.
 Staví sa po tísku pred stodolou starou;
 Načúva; ticho v nej, i kukne dnu škárou,
 A čo i pozerá zo svetla do mraku,
 Zbadá ostrým zrakom hneď krvavú mláku.
 Stodôlka ubohá, niet na nej ani dvier,
 Vidno, že v nej ležal, no i odišol zver:
 A tak čas nemárnac, za sledom sa ženie,
 Čo sa neďaleko stužkou zas červenie,
 I vlečie jak šnúra ku hore žulovej.
 To k vytrvalosti pobáda ho novejš.
 Slovenská krev, poviem jako medzi nami,
 Nebola, nebude len ohňom zo slamy,
 Čo sa priam rozhorí, ale i priam zblčí:
 Krev naša — vatra, čo pod popolom mlčí,
 No keď ju roznietiš ku plamenej reči,
 Potrvá a zroní, čo sa jej len prieči.
 I Hronca prekážky rozpalujú vzdorné:
 Vyletí, ani pták, na skaly ozorné
 Žulohory, a tu šlak sa mu zas tratí.
 Jastrí za nim, ide, a zase sa vráti.
 Moce sa on moce, hľadá jak len môže.
 No kvapočky krve vynajst, nedaj Bože!

¹⁾ Vidoklam = optische Täuschung. ²⁾ Útes = tesnina, skupenie vysokých brál, kamenná hora. N-v.

Lahne pokraj brala, do hĺbky pozerá,
 A ztade len chrochoť ¹⁾ nadáva ho šerá:
 To mu chrbát kozlov, to maľuje rohy,
 Až jej hru zunuje, a skočí na nohy,
 A keď sa po stope raz ešte otočí,
 Na briezke mu bije chl p srsti do očí.
 Páči, a už mu sled zrudila brezička,
 Jak živá opona úzkeho chodníčka,
 Stremhlav do závratnej čo viedol priepasti.
 Jak mu strepotalo srdce pri tom šťastí!
 Leda len že chladnou vládne už rozvahou.
 Zobuje krpčoky, a probúva nahou
 Ustáliť sa nohou na krajnom kameni,
 O briezky sa držiac konárik zelený,
 A tak stulinožky ²⁾ ponad priepasť tmavú
 Preskočiť na stranu rozčesliny lavú,
 Kde kameňným valom, ač nadmier nesnadno,
 Zo skaly na skalu dalo sa liezť na dno.
 Za „otčenáš“ húta na tom skalozvahu,
 Vystretým ramenom pevniac rovnováhu;
 Zohýna kolená a zase jich prostí,
 Jakby jich ku skoku priúchal veľkosti.
 Do tretieho razu dlží sa i kráti;
 Zrazu sa prežehná a z kameňa ztratí.
 V tom čuť, jakoby sa bolo dač zošuchlo,
 A po chvíli na dne rozpadliny buchlo:
 Už skalu nevidaf, dolu sa zrútila,
 Kde jej, jakiste tam i jeho mohyla!
 Ozajže! Na vale Hroncova postava
 Stojí a svätým sa križom prežehnáva:
 Potom sa o stenu žulového brala
 Opre a pozerá, ká bieda sa stala?
 No keď v tom nešťastí svoje šťastie zočí,
 Pozdvihe ku nebu vďaky plné očí,
 A odrieka v jednom, no skrúšenom vzdychu,
 Surový prírody syn modlitbu tichú.
 Kraj samej medzierky, na skalu zo skaly,
 Zostupuje teraz do bezdna pomali.
 Čím diaľ kráča, tým viac svetlo dňa mu mizne;
 Sokorce mu ho skál berú vysočizné,
 A keď takmer na dno znesie ho moc Božia:
 Šeré krydla mraku nad nim sa rozložia.

¹⁾ *Chrochoť* alebo per euphoniam, rochoť = hĺba kamenia od bral a balvánov skalných odčeslého sa a pádom na menšie kusy rozdrobeného. ²⁾ *Stulinožky* sa skáče najme tam, kde nieta nadostač miesta k rozbehnutiu sa ku skoku. Spôsob tohoto skákania požaduje náramnú silu o nevšedniú obratnosť.

N-v.

Tu on priečnym bralom utvorenou bránou
 Vojde a v polotme dá sa pravou stranou,
 Z ktorej sa zošustla tá pokrajná skala,
 Kde sa noha jeho ku skoku chystala.
 Štvornožky sa hustým tu šmýka už mrakom,
 Lenže jak ostrovid vše jastrí za šlakom.
 Zúkol-vúkol hľadí, pozre i nad seba,
 A hviezdička svieti naň skulinou z neba:
 Zas mu novým kvetom nádeja prekvitá,
 Bo hviezdu jak šťastia anjela on víta,
 A veselo napred lezie skalozrazom.
 Ticho ani v hrobe, až v tom tichu razom
 Zdá sa mu, že bôlne pod nim niečo stoná,
 I z hĺboka dýcha, jak keď niekto koná.
 Pieseň hroznej smrti, tie hrčiace dychy,
 Čuje; to istota, nie sluchomam lichý.
 A kozla mu je už lúto, v duši smutno;
 V tej tme jak v údolí smrti mu otupno:
 No clivost nevoľnú veľkosť mierni cieľa,
 Tak sa rezko bliži, kde stvora úpela.
 Sluchá a pretína tmu on zraku mocou:
 Až zrazu pruh ¹⁾ svetla tiahnučí sa nocou,
 Čo úzickou škárou zhora na dno letí,
 Hlavu kozlovu mu na skale vysvieti.
 Štvornoží a sadne ku smrtelnej loži;
 Rohatú hlávku si na lono vyloží,
 A keď ju ustíska, po srsti pohladí,
 Spolučijnou rečou smrť kozlovi sladí:
 Zove ho pokladom, pyšfokom a zlatom,
 Rovesníkom, drusom a napokon bratom.
 A sried luborečí zver v posledňom stone
 Vypustila ducha Hroncovi na lone.
 A snečný pablesk na nich z neba svieti,
 Jakoby závidel Hronu také deti.
 Nezávid, nezávid, načo i závidieť,
 Keď už takých chlapcov na Hrone nevidieť!
 Ešte tam uvidíš havrana bieleho,
 Nikde ale nášmu junáka rovného.
 Tam o slavných časiach za Matiaša kráľa
 Iba kde tu povest, jak perla, zostala.
 Krivorozumenej tam osvety žiare
 Zaplašily dedov mrav i cnosti staré.
 Pod hriechom, čo žije, zhýna sa i stenie,
 Svetom chodí nie ľud, iba ľudí tiene.
 Smutný obraz veku; mne sa preca snilo,
 Že ešte na Hrone raz bude žit milo.
 Šuhaj už pri Hrone na lúke dýcha si,
 A smäd, čo svoje chce, vodou sviežou hasí.

¹⁾ Pruh = Streif; r. ПОЛОСЬ.

Z vyskydy mu vyliezť, nebol už celý svet,
Bo nebolo nadeň chodáka, ani niet.
U Hroncov tá vlastnosť po rode už ide,
Ani batoh jim nie ku veľkej obide:
Tak šuhaj, keď užil z rieky nápoj boží,
Závažného kozla na plece vyloží
Jak znamenie trudu, znak vífazoslávy,
A ide s ním ďalej jak s bremláčkom trávy.
To je Horehronia i Stracenej obraz,
Nie ligotných bariev, len svetlopisných krás.

Ospievať skutočnú oboch čarokrásu,
Zlatoznivejšiemu postupujem hlasu.
Ty, čo nad kraj tento vlast vynášaš svoju,
Posluchni a vyplň dobrú radu moju;
Prehováráj, bláhaj Hronca od koreňa,
Že krajší vidiek má zem Bohom stvorená,
A on ti vše povie, i hlavu mu prebi:
„Za živa na Hrone a po smrti v nebi!“

(Pokračovanie nasleduje.)

Malkotenti.

Historická povest od Sam. Tomášika.

(Pokračovanie.)

Porážka diósgyőrska znepokojila veľmi cisárskych jenerálov.

K uduseniu toho povstania poslaný bol jenerál Spankau s posádkou gemerskou a okolitých stolíc.

Lišaj počujúc, že Tököly z Poľska prešiel do Sedmohradska a tam u kniežata Apafyho sa zdržuje, vybral sa ku nemu a vidiac ako sa tam na dvore kniežacom obzvlášte vo vojanských a druhých známostiach s obľúbením cvičí a priazeň kniežata v plnej miere požíva, tešil sa nad tým, predzvestujúc mu skvelú budúcnosť. I chcel ho prehovoriť, aby prišiel s ním do Uhier, lebo že ho tam všetko obyvateľstvo s nadšením vítať a jemu korit sa bude. Apafy nedopustil to na ten čas, lebo žeby k tomu musel mať privolenie od Sultana a to by ani neobčiahol, pokým trvá mier medzi viedeňským a carihradským dvorom; veď vraj i palatínovi Fr. Vešelínovi práve z tej príčiny nemohol prispieť ku pomoci, že Sultán mu neprivilil stávajúci mier zrušiť. Tolko ale prislúbil urobiť Apafy, že stolice Sathmár a Sabolc, ktorými jeho predchodcovia v kniežacej hodnosti vládli, a ktoré dla práva jemu patria, od cisárskej vlády pre seba požadovať bude a keby snád cisárski vojvodcovia jemu v tom prekážať chceli, na ten pád že moc mocou odrazí.

O nedlho za Lišajom prišli poslovia ku Apafymu, ktorí vyprávali, že jenerál Spankau stíha Insurgentov, ktorí sa už utiahli za

Tisu do stolice Sathmárskej a prosia ho snažne o pomoc.

Apafy nemeškal ďalej, i vyslal ku ochrane svojho, jako tvrdil, územia vojsko. A nedaľeko Sathmáru Sedmohradčania i Insurgentí uhorskí spojili sa pod vodcovstvom Michala Telekyho v jedno.

Spankau domnieval sa vždy, že má len hŕstku Insurgentov pred sebou, ktorí sa boja jemu naproti sa postaviť a vždy len utekajú pred nim. I bol celkom nepripravený, keď spojené uhorsko-sedmohradské vojsko z neuzdania na neho udrelo a po krvavej srážke šíky jeho rozrazilo a rozprášilo. Zbytky vojska toho shromaždil potom pod svojím veliteľstvom jenerál Strassoldo a tiahol s nimi na Debrecín, ktorý i zaujal.

Vodcovi dolnozemskej Malkotentov Telekymu všetko na tom záležalo, aby i horňouhorské stolice pohl ku zjavnému odboju, čím by nemecké vojsko tam hore zaneprázdnené bolo a on by sa volnejšie pohybovať mohol. Ináče bolo sa mu čo obávať, že ho cisárski jenerálovia naposledy obklúča zo všetkých strán a zničia. I vyslal Lišaja s jeho spoločníkmi na hornie strany, aby slovenské zemänstvo povzbudili k rýchlemu povstaniu. Po krátkej porade rozišli sa tito všelijako prestrojení a popreobliekaní na všetky strany po horných stolicach Uhorska.

Na zámku Hrachove v Malom Honte žil toho času zámožný, a svojou múdrosťou a zkú-

senosťou jako i rytierskou povahou, nielen v blízkom okolí, ale i po celom Slovensku veľmi vážený pán, menom Jánoky.

Od daktorého času nechodil on síce viac do stoličného shromaždenia, kde pred tým náležal medzi najčelnejších zástupcov stoličných a svojou vážnosťou, výrečnosťou a mohutným hlasom, často rozhodoval v záujmoch pravdy, spravodlnosti a práva. Teraz zadumený a pohrúžený v trudných myšlienkach najviac o samote žalostil nad ztrátou slobody a starobylej uhorskej konstitúcie; a len keď ho niekedy navštívili jeho bývalí spolubojovníci a páni bratia v tejto jeho osamelosti, aby ho rozhovorili a spolu s nim sa potešili v spoločnom nešťastí, — keď mu spomenuli ujarmenú predrahou vlasť, zúboženú krajinu: jako čoby sa iskra elektrická bola dotkla jeho srdca, tak mu ono hneď počalo prudko biť, krev sa mu prúdila do tvári, až mu zabehla červenosťou, vlasy sa mu zžajily, z očí mu sršali iskry; i zatiaľ mohutnou pästou svojou, a búšil o stôl, až sa okna triasly zvolajúc: „to nesmie tak byť! Ty milá vlasť moja, nesmieš sa ty nečestne do prachu dať pošliapať!“

I búšil poznovu pästou o stol, opakujúc zase: „to nesmie tak byť!“

V dome Jánokého prebývala jeho chovanica a blízka príbuzná Marienka, dievča mladuské, sličnej postavy a krásneho obličaja, ktoré svojho strýca milým rozhovorom a lúbezným spevom znalo zabávať. Dievča to často i jeho zachmúrené čelo vyjasnilo a jeho trudnomyslnosť zahnilo.

Jedného odpoľudnia prechodila sa krásna Marienka po zahrade zámočkej medzi kvetinami, i spievala si lúbezným svojim hláskom pieseňku:

Štebotala lastovička vo dvore,
Že dievča má tíško sedieť v komore;
Prestaň milá lastovičko štebovať,
Tak i ja chcem piesňam svojim pokoj dať.

Keď sa myseľ moja truchlá zadumá,
Keď sa srdce v žiali svojom bôľno má:
Zaspievam si na slobode pesničku,
To ulaví strápenému srdiečku.

Tebe spievam svoju pieseň drahá vlasť,
Bys stratenú slobodienu mohla najst,

By vo vlasti voľným sa stal Slovák zas,
Hospodine, ty pomiluj nás a spas!

Do zámočského dvora dobehol na vranom koníku v bielej úhladnej halienke a s perom sokolovým za klobúkom mladý šuhaj.

Okúzlený týmto lúbezným spevom mladej dievčiny, zkočil z koňa, priviazal si ho o plot, i vbehol do zahrady.

Dievča prekvapené utíchlo a zarumenilo sa až po uši.

Šuhaj urobiac jej svoju uctivú poklonu, zdvorile prehovoril:

„Odpustite, krásna panno, že som sa opovážil vás takto prekvapiť. Váš lúbezný spev tak mocne ma okúzľil, že som nemohol odolat túžbe môjho srdca, abych uvidel z blízka to milé stvorenie s tým anjelským hláskom. I pokladám sa teraz za šťastného —“

„Asnáď hľadáte môjho strýka? ... Práve má hostí. Oznamim mu váš príchod, a — jakože riecť?“ rieklo dievča v rozpakoch zarumeniac sa jak ruža.

„Už som sa dal oznámiť kroz kastellána, že som pocestný uhorský zemän; i chcel bych sa pánu Jánokymu predstaviť.“

„Pocestných on vždycky pohostinsky prijímať zvykol.“

Došiel kastellán a riekol, aby sa páčilo pánu Bradáčovi do paloty, že pán Jánoky čaká na neho.

I uklonil sa mladík dievčatu zdvorile a šiel za kastellánom.

V palote sedelo v ten čas viac čelnejších zemänov gemerských a malo-hontských. Tam boli pánovia Donč, Szathmáry, Ragályi, Fornallyai atď., ktorí všetci, jako počuli, že Bradáč prichodí s listom od Telekyho, boli veľmi žiadostiví vedieť, jako sa Malkotentom za Tisou vodí? Bradáč vnúdc do paloty, uklonil sa, a začal hovoriť ostíchavo pred toľkými jemu neznámymi pánmi. Jánoky podávajúc mu ruku s úsmevom riekol:

„Hovorte bez okolkov pred mojimi hosťami, nemáte sa čoho obávať, všetkých nás rovnako tlačí nevoľa a žiaľ nad stratenou slobodou, nemá to ale tak byť!“

I zatiaľ pästou búšil na stôl.

Bradáč vypravoval najprv o bitke diósgyörskej, potom o sathmárskej, jako v jed-

nej i druhej Malkotentom šťastie prialo, a že Teleky, aby na neho samého nepadala všetká zodpovednosť, vymenoval vojanský senát z dvanástich mužov záležajúci, pri tom ale všetkom sa osvedčuje tak, že jak sa teraz hornie slovenské stolice hybať nebudú, a on snáď so svojimi Maďarmi na seba zanechaný zostane, tak tá hŕstka jeho privržen-
cov v ustavičných pôtках skoro vykrvácať musí a to bez prajného výsledku.

„Teraz pánovia,“ doložil Bradáč, „je čas, aby všetko zemänstvo horních slovenských stolíc chopilo sa zbroja a oborilo sa na nemecké posádky.“

„Istotne že je na to už svrchovaný čas. Velikáši uhorskí potratili všetkú nádej na prajný výsledok vyjednávania s vládou nemeckou; i presvedčili sa, že vláda pomocou vojska všetkú správu krajiny chce postaviť na nemeckú nohu, tak asi jako sa to stalo v Čechách a na Morave po bitke Belohorskej,“ hovoril Jánoky.

„Ano, u nás neľudské ukrutnosti a ná-
tisky jenerála Koppa nie žeby byly spôsobili pokoj a utíšenie myslí, lež väčšiu rozhorčenosť jak bola predtým, i neústupnú hŕ-
ževnatú zaujatosť za staré zvyky, poriadky a svobody krajinské.“ Tak dosvedčoval Szathmáry.

I Donč vstal i oprúc sa o svoju šablu riekol: „Vláda už odvolala jenerála Koppa,“

i hovorí sa, že i sám cisár zhrozil sa, jako dopočul o ukrutnosťach Koppom popáchaných. Zrušil i vojanský súd a všetkých obžalovaných pred civilné súdy postaviť rozkázal.“

„Nuž a čo z toho?“ zvolal Tornallyai. „Uhorského zemäna len zemän uhorský súdiť môže! Čo posial vláda popustila, to je všetko tolko jako nič.“

„I to máličko popustila vláda jedine zo strachu pred vojnou s Francúzmi, ktorá neomylné už skoro vypukne,“ hovoril Ragályi. „A keď sa i my Uhria pozdvihneme, bude ešte i viac popúšťať, lebo ju k tomu mečom v ruke donútíme. A na naše šťastie panuje teraz vo Francii Ludovit XIV., panovník to neobčejnej ráznosti a podujímavosti, opravdovú typus francúzskeho charakteru s jeho skvelou i temnou stránkou. A ja to už po predku vidím v duchu, jako tento panovník výbojami a kunštami diplomatickými národ francúzsky povýši na najvyšší stupeň velikosti, moci a

slávy medzi národami a krajinami Europy. A ved už i posial znamenite rozšíril hranice Francie, pripojac ku nej i Lotharinky. Jeho slavní vojevodcovia Turenne, Conde, Luxemburg, Vauban, vpadli už i do Nizozemska, a jako počut, ohrožujú i samú ríšu nemeckú.“

„Práve preto je cisár prinútený svoje vy-
skúsené vojsko, ktoré nás až posial držalo

POMNÍK M. KOPERNIKA V TORUNI.

na úzde i s najvýtečnejšími vodcami, jako je Spork vypravíť proti Francúzom na pomoc Nizozemčanom a ku ochrane hraníc nemeckej ríše," vykladal Jánoky.

Vďaka za to Bohu," riekol uradovaný Ragályi, „že Spork s hlavným oddielom vojska z Uhier nohu vytiahol, lebo teraz už s tými slabými posádkami, ktoré pozostali na pevnostach, — chytrou počty urobíme.“

„Páni bratia," zvolal Jánoky nadšene, „teraz už prišiel čas, aby sme započali po stolicach rezký, búrlivý život; i uvidíte, že tie posiaľ utlumené iskry odboja náhle vybúšia v silný všetko pohltujúci požiar.“

A obrátiac sa k Bradáčovi doložil: „Pán brat, vaša milosť, vám a vašim priateľom nastáva teraz tá dôležitá úloha, aby ste sa obrátili zrovna ku našim vystehovalcom do Poľska a Sedmohradska, i privolali jich všetkých nazpät do vlasti, nadovšetko ale Tökölyho. Ja sám napíšem mu list, lebo ani Teleky, ani žiadon druhý nehodí sa tak dobre všetkým nám za hlavu jako práve Tököly.“

„Tököly, Tököly nech bude naším vodcom!" volali všetci.

A Bradáč slúbil, že sám zanesie list Tökölymu a pôjde i do Poľska.

„A medzitým zo stoličných shromaždení treba nám ustavične písať a písať sťažnosti a žaloby oproti prechmatom cisárskych komissárov a násilenským nemeckého vojska do Viedne," hovoril ďalej Jánoky.

„I odvolať sa musíme vždy a vždy na zlatú Bullu kráľa Andreja, dla ktorej každý zemän je oprávnený oproti nezákonnosťam a násilenským vlády s mečom v ruke oproti sa postaviť.“

„Naše šable nesmejú v pošve hrdzavieť!" ozvali sa všetci.

„Biť sa chceme a biť sa budeme do ostatného muža!" doložil Jánoky.

Do paloty vstúpila ostiechavo Marienka, oznamujúc, že je jedlo na stole. Na pozvanie domového pána išli všetci do bočnej izby. Nastal veselý obed. Hostia boli dobrej mysli, i pripíjali na šťastnejšiu budúcnosť vlasti milovanej.

Bradáč bol roztržitý a málomluvný.

Naproti nemu sedela krásna Marienka. Kedykoľvek na ňu pozrel, oči dolu sklopila a zapálila sa jak pivonka. Keď počula, že Bradáč hneď po obede v záujme vlasti musí pospiechať ďaleko do Poľska a do Sedmohradska, vstala zarmútená od stola a vyšla do zahrady. Tam v myšlienkách pohrúžená prechodila sa medzi kvetinami. Zo všetkých tých rečí, ktoré do počula, musela zavierať, že ten mladý muž, ktorý jej hlávku pomútil, v záujme vlasti, ktorej smutný stav i ona bolestne cítila, ťažké a veľmi nebezpečné dielo koná, — že za vlasť a svobodu svoj život na kocku nasadil, a len preto v sedliackej halienke sa objavil, aby od vyzvedačov tak ľahko spozorovaný nebol. A čo strýc hovoril svojim hosťom, že Bradáč bol z dôstojníkov Tökölyho pri obrane Lykavského zámku jedon z tých najúdatnejších, to tým väčšej ceny jemu dodávalo pred očima Marienky. Jeho zdvorilosť, úhladné mravy, junácka smelosť a pekná postava — všetko to utkvelo hlboko do jej panenského srdca.

Trhala kvietky, vila si venček, i spievala pri tom:

Vije dievča, vije veniec — komu to?

Slovenskému šuhajovi — tomu to.

Čo sa čistým vinie srdcom k svojeti,

Čo nelipne, po cudzote neletí,

Čo je hrdý na česť svojho národu,

Čo zná brániť jeho práva, svobodu,

Čo za svoju domovinu, milú vlasť,

I život svoj hotový je v obeť klásť.

A keď doba nám osudná nastane,

V šíky svojích rodných bratov zastane;

Brinčia meče, hrmia delá, blyskne sa,

Chytí paloš a na koňa švihne sa.

Jako mladý sokol v krdel havranov,

Tak sa vrhne na podliakov na vrahov.

Jak sa vráti jako víťaz do domu,

Krásny veniec šuhajovi dám tomu;

A keď padne v divej seči v tú dobu

Veniec slávy položím mu ku hrobu.

Vije dievča, vije veniec — komu to?

Slovenskému šuhajovi — tomu to!

Zpoza krovia vyskočil Bradáč i riekol k nej: „Krásna Marienka, či môžem úfať to šťastie, či môžem obsiahnuť ten váš venček?“

Marienka nepomútila sa pri nenazdajnom objavení sa mladíkovom, i započala pieseňku, v ktorej ju za každým veršom odmieňal šuhaj — bojovník:

Hrdýs', slovenský šuhaju,
Keď fa na vojnu volajú;
Klobúčik s perom sokola,
S párticou krásnou do kola.

Čo bych ja nesmel hrdým byť
A svojmu rodu k sláve žiť?
Smie Nemec, Maďar? . . . smiem i ja,
Hrdý on na rod? . . . som i ja.

Hrdý buď šuhaj, hrdý buď
A ži za slávu pre svoj ľud;
Maďar i Nemec nech pozná,
Slovák so slávou žiť že zná.

Čím je on viacej jako ja?
Krev jeho lepšia jak moja?
Či reč mu lahodnejšie znie?
Rodina jeho väčšia je?

Hrdý buď šuhaj, hrdý buď.
Nastav za rod svoj smelo hrud',
Bo chrabrého vlasti syna
Má tá slovenská rodina.

Čo by bol Maďar viac jak ja?
Päsť jeho tuhší úder dá?
Či mečom lepšie rúbať vie?
Bodákom kľaf on sám zdolie?

Hrdo si zastaň šuhaju,
Keď fa do zbrane volajú;
Nech svet jako chce mudruje,
Slovák vlast svoju miluje.

Či Maďar sám vlast zachová?
A vrahom bez nás odolá?
Keď sa smie pýšiť, smiem i ja,
Hrdý on na rod? . . . som i ja!

Žime tak ku cti otčine,
K sláve slovenskej rodine:
Veď pre nás krajšej slávy niet;
Jako za rod svoj žiť i mrieť!

Marienka podala mladíkovi veniec.

Bradáč stisnúc jej bieluškú hodbabnú
rúčku, zavinul si drahocenný dar i riekol
s chvejúcim sa hlasom: „Ďakujem ti drahá
Marienka, podržím si venček tento na večnú
pamiatku. Buď zdravá drahá, s Bohom!“

I odoberal sa zo zahrady, i vysadol na
koňa, i uháňal preč.

„Bôh fa sprevádzaj a prived' šťastne na-
zpät',“ šopkalo dievča a slzy jak perly za-
lyskly sa v jej anjelských očkách.

(Pokračovanie nasleduje.)

Slovanskí básnici.

Podáva *Pavel Hečko*.

Básnici českí.

Národy žijú i doby poetickým vzletom
ducha a výlevom srdca niebars priaznivé, čo
zvlášte pozorujeme v živote bratov Čechov,
ktorých historia nám veľa tragického obja-
vuje, v ňomž často i mohutný ináč duch
český zomdlieva, nevládnúci sa hneď zpa-
mätat a povzniesť sa nad svoj osud — aby i
tento premohol silou kresťanskej viery a jej
posvätenia. Vidíme zajiste, že po premožení
pohanstva kresťanstvom v bojoch s Germánmi
podnikaných, klesá a temer mizne básnicko-
tvorivý duch národa, ponevác ho kresťanstvo
ešte nezrodilo znovu a neobživilo, jaknáhle
si toto ale úplne osvojil a sám za obľúbenú
kresťanskú pravdu boril sa počal, tu dvíha
sa v ňom a rastie sila svätej poesie, ktorá

Evanjelium a kalich oslavuje. I tu ho zroní
na čas premoc násilného svetoducha (ducha
sveta) a on v žalospevoch vylieva srdce svoje,
až i tieto umlknú. Národ sa klade vo spánok,
keď vidí, že ten beh sveta a to divadlo na
ňom sa odohrávajúce, nehodí sa pre neho,
neprišiel ešte čas k jeho novému vystúpeniu
a k jeho činnosti i trávi sen omrzlého a ne-
spokojného so svetom ducha, ale keď ne-
priatelia jeho myslia, že už umiera a počí-
najú mu pohrabnú pieseň spievať, zdesí sa,
vybúri sa zo spánku svojho, vstáva na nohy
a počína dejstvovať v prospech zachovania
života svojho, i znovu sa prúdi poesía z útro-
b jeho, genius národa budí tento piesňou k no-
vému životu. Toto hľa vyčítujeme z dejov
českých po prijatí kresťanstva až po vrúcne

osvojenie si ho, toto spatrujeme vo víťazných bojoch husitských až po pád národa na Bielej hore, usína národ, až ho zase zobudí pohravný spev germanisácie za doby cisára II. Jozefa.

Bujarú, poesiou života vanúcu silu starých Čechov krásne nám znázorňujú spevy „Rukopisu Kráľodvorského a Zelenohorského,“ najdené roku 1817 a 1818. Na týchto spevoch okrial, zomdlený a ochablý poetický duch národa a v literatúre českej nastal obrat ku smeru vyššiemu, ideálnejšiemu. Tieto básne netušenej krásy a prirodzeno-ušlachtelej prostoty, rozohnily mladé mysle k nasledovaniu, čím mluva poetická sta čarodejným prútom posilbnutá vyzula sa z pút odmeraného klinkania dľa vzorov nemeckých, obrátiac svoje zrenie k veľkolepým výtvorom starých národných spevcov.

Už na konci XVIII. storočia vystupujú na javište čulejší básnici od oných stredovekových, ktorí iba veršovníkmi nazvaní byť môžu. *Anton Jaroslav Puchmayer*, ktorý so svojimi priateľmi vydal: „*První sebrání básní a zpěvů.*“ Je to jako prvé slovo okrievajúceho ducha básnického, lebo ačkoľvek mladíci, ktorí s Puchmayerom na verejnosť vystúpili, ešte veľmi zápasili s rečou, a básne jejich boli ohlasom básnikov cudzích, predca zneli jejich piesne mocnejšie, lež bolo od stoliet v Čechách slychať. Puchmayer nebol síce básnikom samostatne tvorivého ducna, ale veľmi šťastne nápodobnil iných, a jeho mnohé básne, zvlášte bajky vyznačujú sa ľahkým jazykom a plynným veršom. *Jan a Vojtěch Nejedlý* a *Šebast. Hněvkovský* sú asi tej istej povahy, len že k výške talentu Puchmayerovho predca nedospeli, jejich celá zásluha záleží vo vzdelávaní básnického jazyka.

Jan Kollár, jehož dali Čechom Slováci, bol rečou básnikom českým, ale citom a geniom slovenským. On stvoril dobu novú, básnenia slovanského, vzletu posiaľ nevidaného, svobodného, lyrčnosti prekypujúcej, ideí nových, neslychaných, vo forme rýdzonárodnej, on svojou „*slávy dcérou,*“ stal sa veštcom veľkej budúcnosti slovanskej, a preto táto jeho lyricko-epická báseň, v česko-slovenskom národe, taký duševný a národný po-

hyb vyvolala, jaký posiaľ žiadna báseň vzbuďiť nebola v stave.

Temer toho času s Kollárom vystúpil *Čelakovský*, jehož duch pohrúžil sa do krás národných slovanských piesní, ktoré už v útlom mládeneckom veku, jako Kollár slovenské spevy sbieral a vydával. Výtečným plodom tohoto jeho zanorenia sa, je jeho: „*Ohlas písní ruských a českých,*“ kde naproti tomu poetické dielo: „*Růže stolistá*“ spletená je z piesní milosti, z básní filosofických a z daktorých politických piesní, vynikajúcich vzletom biblickým.

Popri týchto predných básnikoch vynikali v lyrike: *Milota-Zdirak Polák*, jehož „*Vznešenost přírody*“ spísaná ešte pred Kollárom a *Čelakovským* veštila novú dobu básnictva, súc duchom opravdu básnickým preniknutá. Zo starších vyznačil sa *Václav Hanka*, jehož daktoré piesne, nelíčeným, prostým citom vynikajú, a zaslúži uznania i za svoje náležité ocenenie rukopisov „*Kráľodvorského a Zelenohorského.*“ *Chmelenský* vynikol krásnou, uhladenou formou. *Jaroslav Kamenický* skladal piesne v duchu národnom, čím národnej poesii dobré služby preukázal.

Boleslav Jablonský, ktorého „*Písně milosti*“ útlostou citu všetky toho druhu plody české prevyšujú. *Václav Štulc*, jehož „*Poměnky*“ preniknuté sú citom nábožensko-vlasteneckým.

V básnictve epickom vynikli: *Karol Sudim. Šnajder*, ktorého balláda „*Jan za chrtu dán*“ k najlepším náleží. *Š. Macháček*, podobne známy svojimi balládami. *J. Erazm Vocel*, výtečný básnik, jehož nadšeným vlastenectvom preniknuté obrazy z dejín českých, menovite: „*Premyslovci,*“ „*Meč a kalich*“ nesmiernej obluby došli; básni „*Labyrint Slávy*“ nedostalo sa už tej chvály. *Jan z Hvězdy* spísal žartovné básne a ballády. *K. Jaromír Erben* získal si čo pôvodca „*Kytice*“ povestné meno. *Jaroslav Kalina* preslúl svojou balládou: *Kšaft*. *Karel Hyněk Mácha* preslávil sa svojou básňou „*Máj,*“ ktorá svedčí o mimoriadnom vzletu jeho obrazotvornosti, o hlbokom cite a žiali, ktorý v srdci svojom nosil, bo to poeta spôsobu Byronovho, mládenec veľmi nadaný, z nehož genialný spevec

povstať mohol, keby ho smrť nebola privčias z pomedzi živých vyrvala. Za života neznali toto jeho dielo oceniť, ale až po jeho smrti. *Nebeský*, pôvodca básne „*Protichůdce*“ vyniká básnickým vzletom a jadrným jazykom.

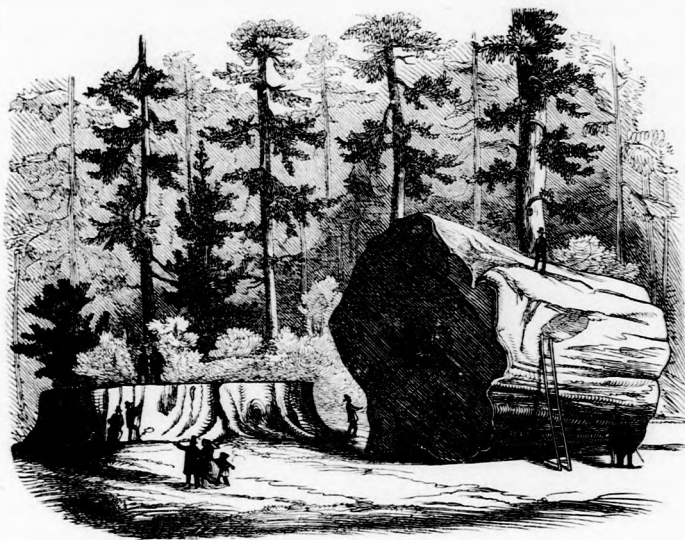
V básnictve dramatickom vyznačili sa: *Václav Klicpera*, básnik na podiv plodný, z jeho početných truchlohier vyniká „*Soběslav*“, z veselohier (frašiek): „*Divotvorný kloboúk*“, „*Žižkáv meč*“ a „*Rohovin čtverrohý*.“ Tomuto rovne nadaný ač menej plodný, je *Turinský*, ktorý spísal tragédie: „*Angelinu*“ a „*Virginiiu*.“ *Š. Macháček* vyznačil sa veselohrou: „*Ženíškové*“ a truchlohrou „*Záviš*.“

ludu, tak tiež i *Havlíček*, ktorý je spolu šťastný v epigrammatoch.

Dobré bájky spísali: *Josef Chmela*: *Vincenc Zahradník*, *Karel Vinarický*, *Klácel*, *V. Štulc* a *Kulda*.

Na poli románov, noviel a povestí vynikli: *Václ. Klicpera*, *Josef Kaj. Tyl*, *J. Jind. Marek*, *Prokop Chocholoušek*, *Vocel* a *Rubeš*.

V najnovejšej dobe objavil sa pekný počť mladých nadaných básnikov, jejichž prvotiny na krásnu budúcnosť zavierať dajú a sice v lyrickej a v lyricko-epickej poesii, menovite: *J. V. Frič*, *V. Hálek*, *J. Jahn*, *J. Neruda*, *Cidlinský*, *Crha*, *Majer*, *Hejduk*,

OBROVRKÝ STROMÍ EUCALYPTUS.

Václav Scoboda, spísal podarenú veselohru: „*Karel Skreta*.“ *Jozef Kaj. Tyl* vzdedel obratne väčší počet kusov všeho druhu. *Josef Jindř. Kolár* spísal: „*Magelonu*“ a „*Moniku*.“ *Mikovec* napísal dobré kusy: „*Záhuba rodu Premyslovského*“ a „*Dimitrij Ivanovič*.“

Satyrickými básňami presluli: *Jaroslav Langer*, ktorý bohužiaľ krátko žil. *Jan Pravoslav Koubek*, čo znamenitý satyrik a krom toho i čo elegický básnik vyznačil sa. *Rubeš* stal sa najobľúbenejším satyrickým básnikom

Cejp, *Josef Kolár*, *Kaisl*, *Junghans*, *Soukup* a *Čejkovský*.

Čo básnici dramatickí k pekným nádejám vzbudzujú: *V. Hálek*, výborný tragoedista, *J. V. Frič*, *Pfleger*, *Jeřábek*, *Vlček* a *Jan Neruda*, ktorý posledný je šťastný spisovateľ veselohier.

Podarené romány, novelly a povesti písali: *V. Hálek*, *G. Pfeleger*, *Fr. Pravda*, *Božena Němcová* a *Karolína Světlá* a jej sestra *Podlipská*.

(Pokračovanie nasleduje.)

Mikuláš Kopernik.

(Dokončenie.)

Mikuláš Kopernik (lat. Copernicus, vlastne Koprnik) narodil sa 19. Februára r. 1473 v Toruni nad Vislou, narodil sa v dobe reformácie, čo reformátor hvezdárstva, čo zakladateľ pravého názoru svetového, aby sa potvrdila tá výpoveď, že „veľká doba rodí veľkých duchov.“ Na pole vedy a umenia vystúpili v tom čase mužovia, jakých svet nemal; sú to: Kutnohorský, vynálezca knihtačiarstva; učenci jako, Manuel Chrysolaras, Bessarion, Demetrius Chalkondylas, Argyropulos, Kallistus, Laskaris, Jovian Pontanus, Leonardo da Vinci, Reuchlin a iní; Kolumbus objaviteľ nového sveta a jeho nasledovníci, jako bol Cabot, Vasco de Gama, Alfonso de Hojeda, Alvares Cabral a iní. A kráľom týchto velduchov a reformatorov vedy, umenia a pokroku možno nazvať Kopernika.

Čo sa týče mena a rodiny Kopernikovej, nachádzame stopy jej v Čechách, kde v XIV. storočí rodina vladykov (pánov) na Kopernikách jestvovala, a jako píše Julian Bartoszewicz, ostrovtipný bádateľ dejov Polska, najstarsia rodina Kopernikov pochádza zo Sliezka, kde do dnešného dňa nachádza sa osada nosiaca meno Koperniky. „Acta consularia Cracoviensia“ dosvedčujú, že jedon z Kopernikov, menom Mikuláš, r. 1396 prijatý bol za mešťana Krakovského a mešťan Dambrova čo svedok podpísaný tvrdí, že tenže Mikuláš nevie sa skoro nič len to, že syn jedon menom Mikuláš r. 1462 usadil sa v Toruni, kde požíval všeobecnej vážnosti, i pojal si r. 1464 za manželku Nemkyňu Barbaru Waiselrodovu, sestru pozdejšieho biskupa Varminského, o ktorej však spomenutý poľský historik Bartoszewicz dokazuje, že Waiselrodovia pochádzajú zo šľachty mazovskej a že matka Barbory bola Polka. A z tejto do Toruňa preloženej vetve rodu Kopernikov narodil sa, jako spomenuto 19. Febr. 1473 (o 4. hodine, 38. minute odpoľudnia, jako vypravuje Möstlin) syn Mikuláš, ktorý neznáme posial meno Koprnikov tak oslávil

Bol teda Kopernik dla predkov Čech, rodom Poliak: i marne namáhajú sa Nemci, Italiani atd., aby ho Slovanstvu odškriepili.

Z mladosti Mikuláša Kopernika sa zná, že prejavoval zvláštne vlohy a že vedľa obyčajných školných predmetov naučil sa i latine a gréčtine. Keď mal desať rokov, ztratil otca, i ujal sa ho jeho ujec Lukáš Waiselrode, biskup Varminský. V 18. roku vstúpil na vysoké školy Krakovské, kde sa medzi studentov zapísal: „Nicolaus Copernicus, Nicolai filius Torunensis.“ Na tejto universite vyučoval Vojtech Brudzewski, čo professor hvezdárstva, ktorého dielo „Commentaria utilissima in theoricis planetarum“ v Miláne vyšlé vtedy za najlepšú výklad sústavy planetárnej sa považovalo. Učenec tento mal veľký vliv na mladého Mikuláša. Keď Brudzewski odišiel do Litvy, odhodlal sa Kopernik na cestu do Italie, aby tam svoje studia dokončil, kde hvezdárstvo zvlášte Regiomontanom bolo povzneseno. I odovzdal sa umeniu maliarskemu, aby táto cesta bola mu tým užitočnejšia; a tak sa vycvičil, že mohol poklady umelecké a to nielen krajiny, ale i podobizne dost verne vyobrazit. Nedokončiac studia medicínské v Krakove, vrátil sa po štyroch rokách do Toruňa, aby sa na ďalekú cestu pripravil. A rozlúčiac sa čo mladík asi 23-roční so svojou matkou a ujom, ktorý mu čo štipendium na cestu vydobyl beneficium kanonické, opustil r. 1496 Toruň a pustil sa do Italie. I zastavil sa v Padove, kde mu bol učiteľom Mikuláš Passara a Mikuláš Vernie, ktorý ho i r. 1499 promovoval za doktora lekárstva a filosofie. V tom čase práve šířila sa sláva hvezdára Rigiomontana, v ten čas dokázal Kolumbus kulatosť zeme, a Kopernik vniutorným pudom a radou Brudzewského obrátil sa k hvezdárstvu čo vedecký kritik. Z Padovy chodieval často do Bononie, kde Dominico Maria de Ferrare prednášal o hvezdárstve. A že Ferrare za priateľa, pomocníka a svedka svojich učených prác ho považoval, o tom svedčia zprávy o nektorých pozorovaniach,

ktoré s nim previedol, medzi ktorými sa uvádza pozorovanie (r. 1497) mesiaca, ktorý hviezdu Aldabarana po západe slnca zakryl, ktoré pozorovanie, líšiace sa od starých hviezdárov gréckych, slúžilo Kopernikovi neskôršie k potvrdeniu paralaktickej theorie svojej.

Na odporúčanie Fearareho stal sa r. 1499 profesorom matematiky v Ríme, i vykladal hviezdárstvo, pri čom vždy viac poznával nedokonalosť starej sústavy Ptolomaeovej; no nebol posiaľ v stave, aby ju napravil. I pozoroval, skúmal pilne, až konečne prišiel na stopu slavného svojho vynálezu. Búrky v Ríme nastalé zahualy ho r. 1503 do Krakova, aby v kruhu svojich učených priateľov univerzitných vypracoval pravý výklad sústavy svetovej. Tu zatúžil po tichom žití a zbožným citom vedený dal sa vysvätiť na kňazstvo od Jána Konarského, biskupa Krakovského, čím zároveň vyhovel prániu svojho druhého otca, biskupa Lukáša Waiselroda. V Krakove vyšlo r. 1509 prvé lit. dielo jeho: „Theophylacti scholastici Simocati epistolae morales, rurales et amatoriae, interpretatione latina Nicolai Copernici.“ R. 1510 stal sa kanonikom vo Frauenburku v poľskom Prusku, kde si sriadil observatorium astronomické a až do smrti sotrval.

Tu vo Frauenburku premýšľal ďalej, prečo zem naša súc kulou jako iné planéty má byť dľa starých hviezdárov sredom sveta nepohnutým. A od r. 1502—1507 vypracoval novú sústavu. Od toho času počal písať veľké dielo svoje: „De revolutionibus orbium coelestium,“ pri čom robil nové výpočty a nové pozorovania. Paralaktický nástroj, ktorý si sám vymyslel, bol veľmi jednoduchý, avšak tak dômyslne zostavený, že Tycho Brahe, obdržiac ho neskôr darom, vo vytržení nad nim latinskou básňou ho oslávil.

Prvej však, lež vyniesol novú svoju sústavu o pohybovaní sa zeme okolo slnca, musel dokázať nedôvodnosť sústavy starých. I podvrátil skutočne Ptolomaea dôkladne, činiač nové pozorovania pri ustanovovaní stanovísk rozličných obežníc, čoho výsledkom bolo r. 1530 zmienené veľké dielo: „De revolutionibus,“ ktoré ale len o 30 rokov neskôr na svet vyšlo. Pri prácach vedeckých

nezanedbával ani povinnosti svoje kňazské a občanské. Ku snemu v Grudziąži bol jednodohlasne zvolený za zastupiteľa svojej kapituly a biskup sveril mu spravovanie statkov svojich. R. 1522 predložil v tomto sneme zvlášte odôvodnený návrh „Monetae cudendae ratio per Nicolaum,“ ktorý posiaľ sa nachádza v archive mesta Kráľovce. Vo Frauenburku zriadil tlakostroj, ktorý vodu k domom vyššie ležiacim viedol. Cirkevní snem Lateránsky vyzval ho, aby prispel k oprave kalendára; i poslal r. 1516 do Ríma tabule svoje hviezdárske, známe „Tabulae prutenicae.“ I tak zvaný gregoriánsky kalendár, ktorý do života uvedený bol r. 1582 a podľa ktorého do dnes počítame, je tiež slavným pomníkom Kopernikovej pilnosti a bystrozrakosti.

Už roku 1536 písal mu kardinal Mikuláš Šemberk, biskup Kapuanský, aby mu na jeho útraty dovolil urobiť odpis vedeckých bádání jeho. Ešte väčšieho ocenenia dostalo sa jeho práci zo strany profesora matematiky vo Vitemberku Jura Jachima, rečeného Rhaeticus, ktorý r. 1539 opustil stolicu učiteľskú, aby, jako sám hovorí, radnej stal sa žiakom takého majstra, lež aby ďalej prednášal dľa sústavy starých. Už po poltreťom mesiaci opísal Rhaeticus otcovskému priateľovi svojmu Schonerovi do Norimberka hlavnie zásady slovanského učiteľa svojho a jeho sústavy, ktorá nadšená zpráva čo „Narratio prima“ r. 1540 ponajprv tlačou vydaná bola. Keď Rhaeticus opustil Kopernika, vzal so sebou tiež pojednanie o trojuhelnícoch, ktoré vyšlo r. 1542 vo Vitemberku pod titulom: „De lateribus et angulis triangulorum tum planorum rectilineorum, tum sphaericorum, libelus eruditissimus et utilissimus, tum ad plerasque Ptolomaei demonstrationes intelligentias, tum vero ad alia multa scriptura clarissimo et doctissimo viro D. Nicolao Copernico Torunensi.“ V spise tomto, ktorého hlavnia a podstatnia časť obsažená je v pozdejšom diele „De revolutionibus,“ vyložené sú dve dôležité vynálezy Kopernikove, týkajúce sa vypočítania sférických trojuhelníkov z daných uhlov a vypočítanie z daných strán, ktorými sa Kopernik osvedčil byť i dômyslným matematikom a čo Hipparch začal, Ara-

bovia ďalej vyvinuli, dokončil Slovan Kopernik. Trigonometria jeho obsahuje prvú tabulu sinusov od minuty k minute pre polomer 1.000,000,000,000,000. Dielo to vyšlo po jeho smrti pod názvom „Opus palatinum de triangulis.“

Velké tieto zásluhy jeho našly dost osočovateľov. Medzi nimi vynikali zvláštne osobní jeho nepriatelia, rytieri nemeckí, ktorí ho pred ľudom vyhlásili za blázna, aby sa pomstili na ňom, že čo poslanec svojich spolubratov zmužile zastával práva proti nemiernym a nemiestnym požiadavkam svarlivých týchto rytierov. Najatí ničomníci tropili si z neho posmech. áno osmelili sa i vo Frauenberku samom verejne nemotornú parodiú o ňom prevodzovať. I riekol, slyšiac to, tieto krásne slová: „Nikdy nesnažil som sa zalúbiť sa ľudu; lebo čo ja viem, neschvaluje ľud: čo schvaluje ľud, ja neviem.“ Pohanenie splácajúc dobrodením poskytoval chorým porady a lieky, i sami lekári s nim sa radievali. K vydaniu diela svojho veľmi pozde sa odhodlal na radu priateľov svojich. Rhaeticus dal ho v Norimberku r. 1543 tlačiť pod názvom: „Nicolai Copernici Torunensis de revolutionibus orbium coelestium libri VI, in quibus stellarum et fixarum et erraticarum motus ex veteribus atque recentibus observationibus restituit hic auctor.“ Mimo toho nachádza sa pri tom predmluva od Osiandra, list Mik. Šemberka, kardinála Kapuanského, a príspevok Kopernikovi k pápežovi Pavlovi III., kde dielo svoje háji a ochrane sv. Otca odporúča. Po vytlačení diela podal hneď Rhaeticus prvý výtisk Kopernikovi; bol ale i najvyšší čas, lebo starobou sklúčený a mrtvicou ranený očakával Kopernik každým dňom svoju poslednú hodinu a s trasúcou sa rukou prebieral sa na smrteľnom lôžku vo svojom arcidiele.

Dňa 23. Mája r. 1543 zosnul ticho a pokojne v 70. roku veku svojho.

„Umrel jak žil,“ hovoril veliký hvezdár Gassendi nad jeho smrťou. Pochovaný bol v kostole Varminskom. Na pamiatku Kopernika stoja teraz vo Varšave a Toruni (ktorú poslednejšiu na strane 61 vyobrazenú podávame) sochy z kovu uliate, v Rusku idú mu tiež veľkolepý pomník stavať, — a jaký tr-

vácny pomník má vystavený genij tento vo vďačných srdciach slovanských, — to dokazuje slavnosť pamiatky jeho štyristoročnej. Prvé vydanie diela jeho je vzácné. V Prahe nachádza sa výtisk v Nosticovskej knižnici, kde i vlastnoručný rukopis Kopernikov tohoto diela s poznámkami tiež vlastnoručnými sa prechováva. Druhé vydanie vyšlo r. 1566 v Basileji, ktorého jedon výtisk s poznámkami Tychona Brahe je v univ. biblioteke v Prahe. Tretie vydanie vyšlo r. 1617 v Amsterodáme. Kepler vydal r. 1618 v Linci výtisk z diela Kopernikovo: „Epitome astronomiae Copernicanae.“

Ku závierke prehovorme ešte o obsahu veľkého diela Kopernikovo. Starí hvezdári nemali o jakejkoľvek pravidelnosti v pohyboch planiet ani tušenia. Ptolomaeus v Alexandrii sobral v II. storočí náhľady hvezdárske, dľa ktorých je nebo kulou, na ktorej sklepení skvejú hviezdy, ktoré s tým sklepením sa otáčajú; naša zem je sredom obbehov tých, okolo nej otáča sa celé hvezdané nebo za 24 hodiny od východu na západ atď. Sústava Kopernikova učí asi toto: že slnce je hviezda jako stálice, obštúpená oborom planiet okolo neho sa krúšiacich, ktorým je sredom a lampadou osvetľujúcou; že okolo planiet hlavných sú planéty druhého radu či mesiace, napred okolo svojich planet a potom s nimi okolo slnca obiehajúce: že zem je jedna z planiet hlavných beh dvojaký majúca, že všetky výjavy behu dennieho i ročnieho, všetky počasia ročné i z nich vychádzajúce premeny vo svetle a povetrí sú následkom otáčania sa zeme okolo svojej osy i periodického behu okolo slnca; že všetky behy hviezd stálych sú len obmanom oka a vlastne len výsledkom behu zeme; že konečne v behu všetkých planiet radu prvného a druhého javí sa dvojaký spôsob, z ktorých jedon pochádza od behu zeme a druhý z vlastného jích behu okolo slnca.

Toto sú v nebeskej fysike tie pravdy, ktoré náš slavný súkmenovec Mikuláš Kopernik svetu objavil a v nesmrteľnom diele svojom vypísal. On prvý bol ten, ktorý i tvrdil, že tiež je všeobecnou vlastnosťou hmoty v každej jej čiastke obsaženou, že sa prestiera

k slncu, mesiacu a planetám, že jej silou časti telies nebeských srástly v okrúhle hmoty a pomocou tiaže že zostávajú v tejto svojej podobe; i v badaní tomto chyboval len jeden krok, a krok tento urobil nesmrteľným slavného — Newtona!

I nech teda kričí neprajný zaslepený svet, že Slovan nenie schopný kultúry! My mu odpovieme s naším slavným pevcom Kollárom:

Kdo má nade Petra panovníka,
Aneb Sába vůdce vyššího?
My jsme dali Uhrům Zrniho,
Němcům Husa, Vlachům Koperníka:
A sto jiných krev jsou z krve naší,
Ač pak my jsme sotvy zdělili
Jejich jméno, souseď částku blažší;
Tak svět činí často jako děti,
Do studnice, z níž se napily,
Házejíce kamení a smeti.

Karel Havlíček Borovský.

(Podobizeň na str. 49.)

Ktorému národne upovedomenému Slovákovi neznáme by bolo meno K. Havlíčka Borovského? A kto by slyšiac meno to nezachvel sa úctou a súcitom? Veď ono na pamäť privádza muža-velikána, vysoko nadaného duchom, pracovitého na národa roli dedičnej, bojovníka vytrvanlivého a neohrozeného za pravdu a práva českého národa, trpezlivého mučedníka svojich veľkých zásad, jakého bratia Česi pred tridsiatymi rokmi potrebovali, kým sa dostali ta, kde jich teraz vidíme. Krátky, no veľvýznamný život žil on. Čo žurnalista, čo kritik, čo básnik zaujíma on poprednie miesto v novej českej literatúre, — čo politik prvý v svojom čase: i možno ho medzi najvýtečnejších mužov českých vriadit.

Karel Havlíček narodil sa dňa 31. Okt. 1821 v Borovej pri Nem. Brode, preto podpisoval sa i Havel Borovský. Otec jeho bol zámožným kupcom. Prvej výchovy dostalo sa bystrého ducha chlapcovi doma, kde dekan Brůžek vrele sa ho ujal. Neskôr poslaný bol po Jihlavy, aby sa nemecky naučil a tak prešiel do Nem. Brodu na gymnasium. Roku 1838 prišiel do Prahy, kde studie filozofické dokončil. Nadšený pre stav duchovní vstúpil r. 1840 do arcibiskupského seminára pražského; no vyvolil si inú cestu, keď nenašiel to, čo hľadal, chcel byť profesorom. Tu bol odmrštený. Havlíček neztratil hlavu, i chcel sa stať českým spisovateľom. Preto studoval asi za rok všetky možné literatúry, i vybral sa na cesty po Čechách, Morave, do Haliče

a na Slovensko. Roku 1842 povolaný bol na odporúčanie nášho slavného Pavla Šafárika od profesora Pogodina do Moskvy, kde za dva roky miesto vychovavateľa v dome kniežata Ševyрева zastával. Tu v Moskve, kde sa pohyboval medzi vyššími stavmi, no i medzi ľudom, nadobudol si veľkých skúseností, ktoré mali rozhodný vliv na budúci jeho život.

Roku 1844 vrátil sa do vlasti, kde mu bol už otec zomrel. V Česku bolo ticho najmä na poli literatúry. Havlíček poznajúc pomery literatúry ruskej, vynasnažoval sa uviesť ruch v rady literatov tehdajších, i počal brojiť proti všetkému, čo odporovalo jeho náhľadom. Započnúc sovtvá svojimi „Obrázky z Rusi“, v českých novinách uverejnenými, literárniu činnosť, už všade snažil sa dobyť si rozhodného slova, a keď r. 1846 stal sa redaktorom „Pražských Novin“ a „Čes. Včely“, počal tuhý boj proti autoritám tehdajším v literatúre a bičoval nemilosrdne všetko, čo sa mu nezdalo.

Pri ťažkých pomeroch tehdašej censúry, pri ustavičnom zápase s početnými nepriateľmi v tábore českom a najmä nepriateľskom rozvíjal Havlíček utešenú činnosť. Trpel a snášal, horlil, napomínal, až ho zastihol osudný i pre nás rok 1848. Dňa 15. Marca slúbená bola národom konstitúcia. Metternich zadal a v Rakúsku nastala svoboda tlače. Od tohto času datuje sa najčulejšie pôsobenie Havlíčkovo. Havlíček založil samostatný list „Národní Noviny,“ prvý číslo vyšlo prvého Apríla. Novinami tými zastával sväté

práva národa, šíril povedomie národné a dospelosť politickú medzi ľuďom a všade potkával sa s vrelým srdcom, s hojným účasťstvom. Národnosť a svoboda boli jeho heslom a tieto hájil plameňnými slovami. Po svätodušnom boji v Prahe, ktorý bol Windischgrätz vyvolal, zavrený bol i Havlíček na hrade Pražskom; bol ale po piatich dňoch čo nevinný na svobodu prepustený. Dňa 22. Júla zvolaný bol ríšsky snem a Havlíček vyvolený bol v troch okresoch za poslanca, i prijal mandát v okrese humpoleckom. „Hladajme svobodu na ceste rozumu, na ceste zákonov, na ceste poriadku a pravú svobodu najdeme iste,“ písal vtedy raz v svojich novinách a odovzdajúc redakciu V. Nebeskému išiel do Viedne.

Havlíček stál v búrlivom viedenskom sneme na strane národno-liberálnej. Keď orgány strany radikálnej, jako „Slovanská Lípa,“ nadobývaly pôdy, klesaly „Nár. Noviny,“ a Havlíček zamýšľal opustiť snem, aby jich pozdvihol. Viedenská revolúcia vypukla a Havlíček s priateľom svojim dr. Riegrom a inými poslancami českými utekať musel domov. Koncom r. 1848 zložil mandát poslancový, i venoval sa celkom žurnalistike. Pre článok „Výklad oktroyovanej ústavy od 4. března,“ ktorý napísal po rozohnaní snemu Kromerížskeho, bol pred súd pohnaný, no za nevinného vyhlásený.

Smužile bojoval ďalej svojimi novinami, až mu jich vláda dňa 9. Júna 1849 vydávať zakázala. Keď mu jich Al. Bach zase vydávať dovolil a Havlíček i teraz vládu karhal, zakázala mu jich vláda po druhý raz dňa 18. Januára 1850. I začal v Kutnej Hore vydávať nový časopis „Slovana,“ ktorý v neurčitých dobách vychodil a i na Slovensku veľmi rozšírený bol. Pre články: „Správa záležitostí obecních“ a „Proč jsem občanem“ bol pred porotu pohnaný, za nevinného vyhlásený, no získal si veľkého a mocného nepriateľa, vraha konštitúcie, dr. Bacha. Na rozkaz jeho bol v Nem. Brode, kde s rodinou svojou žil, v noci, aby sa ľud nesbúril a ho neosvobodil, chytený a do Brixenu v Tyrolsku zavezený. A takto vytrhnutý z kruhu rodinného, z čulého ruchu politického

a literárneho života, vädol, jak rastlina, ktorej odňaté je sluko.

V Brixenu napísal svoje „Tyrolské elegie,“ v ktorých v ľahkom rúchu zahalená je celá tá bolasť, tá zúfalosť človeka, ktorý za živa odsúdený je k duševnej smrti, neztratiac pri tom húnor svoj. I pracoval na väčšej humoristickej básni „Křest sv. Vladimíra“ a mnohé epigramy zadakujú tu pôvod svoj.

Stav jeho stal sa povážlivým, začal chradnúť a stal sa suchotinárom. Manželka jeho Julia ustavične účinkovala, aby bol osvobodený, čo sa jej i previesť podarilo, lebo v Marci r. 1855 bol na svobodu prepustený. Drahá manželka jeho zomrela prv, lež sa do Prahy navrátil, čo veľmi zle na rozkotané jeho zdravie účinkovalo. Za krátky čas žil pod policajnou dohliadkou v Nem. Brode; no 24. Mája r. 1856 vidíme ho v Prahe nezdravého, kde ho dr. Hamerník a Podlipský ošetrovali. Vidiac, že mu za potreby vonkovského vzduchu, vypravili ho 22. Júna do Šternberka, kde sa mu za krátky čas dobre viedlo. No nezadlho vyvinuly sa mu tuberkule v mozgách i sotva mohol byť dovezený do Prahy. Tu už nikoho nepoznal a dňa 29. Júla už dokonil o piatej hodine večernej, v tej istej posteli, v tej istej izbe, kde jeho drahá manželka. Dňa prvého Augusta pochovaný bol pri veľikom účasťstve i priateľov i nepriateľov mladý muž, ktorého snahy niesly sa k osvobodeniu a vskrieseniu národa, ktorý nebál sa žalára, nie pút, ktorý mučedníkom bol svätej veci národa svojho.

Pri velebnej tichosti pohol sa prôvod na cintor Volšanský, s obnaženou klavou, so slzou v očiach kráčal kvet národa českého za mladým, včas zosnuulým vodcom svojim!

Počujme ešte, čo píše o ňom v deň pohrabu jeho z nepriateľského tábora časopis — „Bohemia“: „S Havlíčkom zanikol talent znamenitý, najväčší a najlepší publicista, ktorým literatúra česká vykázat sa môže. On bol čulý, energický, bystrý duch, oplývajúci vtipom, ktorého bezohľadne čo dvojostré zbrane užíval proti nepriateľom svojim. To, jako i energia, s jakou nadobudnuté presvedčenie svoje hájil, činilo ho mohutným obhájcom strany, ku ktorej sa pridol. Doba rozčulenia

odchovala jeho talent, v dobe inej, kludnej a pokojnej bol by talent jeho musel len ešte hľadať nové pole svojho pôsobenia a bol by ostrie svojej zbrane snaď obrátil oproti svojej vlastnej strane, jako to listy z Brixenu do-svedčujú. Pre svoje vysoké nadanie a to po-citívne lipenie na svojom presvedčení došiel

Havlíček úplného uznania i v tábore svojich odporcov!*

I dobre spieva o ňom Gust. P. Moravský:

Tvůj duch Karle, anděl strážce,
S námi žije... zaň se kryjem;
Okov puká, otrok vstává;
Zač Tys' umřel, za to žijem!

Obrovský strom Eucalyptus.

(Vyobrazenie na str. 65.)

V prvom ročníku „Sokola,“ ktorý pán Viliam Paulíny-Tóth vydával, podal p. Podolský stručný dejepis bojnického hradu a opis z časov Matúša Trenčianskeho (1320) známej veľikánskej lipy, majúcej objem troch siah, pod ktorou na lavici 50 ľudí pohodlne sedieť môže.

Jak obrovské môžu byť stromy, ideme tu nektoré dôkazy cteným čitateľom podať. Vo Virtembersku má novomestská lipa 10' v priemere, 32' objemu a v korune 100' v priemere; počítuje vraj okolo 666 rokov. Na Morave v bzeneckej zahrade je lipa, pod ktorou vraj celý pluk táborom ležať môže. V Nemecku stoja na statku Nördlingha sen viac obrovských dubov, z ktorých jeden neďaleko zámku pri Birkenschlagu stojáci 40' objemu a 70' výšky dosahuje. V dutine kmenu dvermi opatreného je miesto pre 24 osôb, po strane vedú schody na galleriu a k dvom besiedkam v konároch jeho. Vrchol je polámaný, i má byť 1000 rokov starý. V Švajciarsku pri Melchthale stojí javor 30' objemu a iste 500 rokov starý. V severnej Amerike v úbočinách Siery Nevady rozvíja príroda tak

obrovský vzrast bylinný, že mu niet rovného na svete. Sú to ihličiny (pinus Douglasii, pinus lambertina) a príbuzné druhy vellingtonia gigantea na prvom mieste. Okolo 200' výšky je u nich maličkosťou. Lobb tam našiel na ploche poldruhej štvoročnej míle 100 stromov od 250—321' a to v tlupách po 2—4 kmenoch. Jedon z nich zofal, i mal 300' dĺžky, 29' 2" v priemere a bol dla kruhov 300 rokov (!) starý. Rozpílený a po kusoch do St. Franciska odvezený na výstavu, dal stavivo na celý dom drevený. Pravými obrami v titanskom pokolení tomto byly tri vellingtonie blízko hraníc Kalifornie, z ktorých mala najvätsia 450' (!) výšky a 116' objemu.

I na priloženom obrázku (str. 65.) vyobrazený les poskytuje nám takého veľikáňa. V Austrálii, v kolonii Victoria, zofatý bol nedávno strom Eucalyptus, ktorý medzi stromami ozrutnými stojí v rajprednejšom rade. Jednu stopu nad zemou obnáša jeho objem 96', 12' nad zemou obnáša priemer jeho 11' 4"; vo výške 87' obnáša priemer 9', vo výške 144' je 8' a ešte vo výške 210' je priemer 5'. Obrovský strom ten je 330' dlhý.

Rozmanitosti.

Kvetná nedela v Ríme. Táto nedela, jako známo, upomínať má na slavnostní vchod Spasiteľov do Jeruzalema, pri ktorom ľud palmové ratolesty rozostieral na cestu. Až do r. 1830 odbavovala sa slavnosť táto v sixtínskej kaplnke. Vtedy ale preložil slavnosť tú Gregor XVI. do veľkej basiliky v chráme

sv. Petra, aby väčší počet cudzincov pri slavnosti tej mohol byť prítomný. Ja, vypravuje jedon cestovateľ, vybral som sa asi o siedmej hodine ráno na cestu. Šiel som okolo anjelského vrchu, i viala z tade pápežská zástava. V loďach chrámu sv. Petra vystavené byly veľiké lešenia; tam sedávajú dámy, ktoré

boly tak šťastné, že dostaly lístky; v pozadí chrámu stál trón pápežov, po oboch stranách boly lavice pre kardinálov, za týmito bolo lešenie pre sbor diplomatov, a pre rímske kniežatá. Všetko drevo bolo zakryto fialovými prikrývadly s draperiami. Vôbec je fialová farba pri všetkých slavnostiach v Ríme skoro až dotierave jediná, ktorá jednotvárnosť na oko nerobí dojem nijak priaznivý. V pravo a v ľavo od pápežovho trónu ležaly sväzočky palmových ratolestí, ktoré mali byť posvätené a rozdané. O desiatej hodine zahučaly bubny a veľkou bránou tiahol veľký prôvod pápežov do chrámu sv. Petra. Svätý Otec konal krátku pobožnosť v kaplnke „de la Pieta“, šiel k oltáru a posadil sa v pozadí absidy. Kardináli jeden za druhým predstupovali pred neho a robili svoju poklonu. Na to počalo sa podelovanie palmových ratolestí, čo trvalo náramne dlho. Vec tá deje sa tým spôsobom, že pápežovi prestrú cez kolená zásteru z bieleho hodbávu, komorník položí na zásteru palmovú ratolesť a tú pápež vezme do pravej, na ktorej leskne sa veľký rybársky prsteň. Kto ratolesť obdržať má predstúpi, poklknúc dvaráz na kolená, pobožká najprv prsteň, potom palmu, načo sa vzdiali. Po rozdelení paliem tiahla dlhá procesia chrámom sv. Petra, až sa vrátila opäť do absidy; dla dávneho spôsobu na jednu z hlavných brán triráž udrené bolo kladivom. Pápež mal v ruke

malú úhladnú zástavku zo slamy upletenú; túto zástavku zasiela nektorej vzácnej osobe, ktorú zvlášte chce vyznačiť. Slavnostný odev vojakov a kňazov vypadal krásne, kdežto zlatom obťažené fraky diplomatov a civilných úradníkov vypadali veľmi nepekne.

Staroba drevorezov. Angličan Thomas Gilks vydal dielo o dejinách drevorytectva. Staroba tohoto umenia siaha už do časov babylonských, do Egypta a do Číny. Babylončania pečatili svoje tehly vyrytými do dreva figurami. V rečenom diele podaný je výkres egyptskej pečiatky z dreva, ktorú Lane z Théb priniesol do Anglicka. Číňania takto shotovali drevorezby pre svoje knihy: Na tenký papier najprv nakreslili písmeny, tieto prilepili na drevo, zbytočné časte odrezali a tak jím ostály písmeny povýšené. Pečiatok drevených užívaly i Greci a celý stredovek nimi pečatili. Pozdejšie na drevorezbe tlačily sa karty, ktorými sa obyčajne hrávalo.

Dlhé a príjemné (!) znejúce meno. Terajší panovník siamský má takéto meno: Somdetch Phra Paramindr Maha Chulatonkorn Pantindr Debia Maha Mongkut Punssiartane Rajravivongse Varuttamabongse Paribat Varakhatiarajanikarotov Chaturant Param Mahachakrabattirajangkas Paramdhamika Maha Rajadhiraj Paramnarth Pabitre Phra Chulalonkorn. Druhý kráľ siamský sa volá: Krom Phra Rajavang Pavar Sathan Mongol.

Listárň redakcie a administracie.

S týmto číslom končí sa prvé štvrtročné časopisov našich, z ktorých veľactené obecenstvo naše presvedčiť sa mohlo, čo vstave sme vykonať na poli literatúry slovenskej. My dúfame v Boha, že keď i hmotne obstojne budeme podporovaní, pokročíme i ďalej k zdokonaleniu krásomnej spisby našej, ktorá ešte len nedávno už už zaspávať sa zdala. I prosíme snažne všetkých ct. pp. odberateľov, jak tohto tak i minulého ročníku, by nám svoje pred- a nedoplatky čím skôr laskave odoslali ráčili: Poslal zaplatila nám asi polovica odberateľov a obávame sa, že budeme

dnes zajtra i pri dost obtojnóm počte odberateľov vo vydávaní hatení, keď si povážime, že len tlač jedného čísla 110 zl. stojí. A kdeže sú obrázky, expedícia atd.? I myslíme, že sa každý priateľ života slovenského vynasnaží, by sa tento jediný slov. belletristický časopis dôstojne udržal. Na zdar! P. Dr. G. Z. v K. Práca Vaša „Výlet do Tatier“ dočkať musí ešte trochu. Dieky! — P. J. G. vo V. Báseňka z albuma na pamiatku sniatku Jej Výsosti arcikňažny Gizelly vyjde budúce. — P. J. Š. I „Vavro Bezula“ musí čakať. — P. Charvatecký. Žijete?

Predpláca sa u redakcie a administracie v Prievdzi (Privigye):

Celoročne na „Orla“ a „Slovesnosť“ 4 zl., polročne 2 zl. r. č. — Študujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obdržia oba časopisy za 2 zl. „Orla“ a „Slovesnosť“ možno i osobytne obdržať a vtedy stojí „Orla“ 3 zl., „Slovesnosť“ 1 zl. — Oba časopisy vychádzajú ročne vo 12. sošitoch, 4—5 hárkov silných, každého mesiaca na štvorke. — Roč. II. a III. „Orla“ možno dostať po 3 zl., mládež po 2 zl.

Majiteľ a vydávateľ **Andrej Truchlý-Sytniansky**. — Knihtlač.-úcast. spolok v T. Sv. Martine.